

İSTANBUL ANADOLU YAKASINDA BULUNAN BAZI SAATLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Hür Kâmil BİÇİCİ

İSTANBUL ANADOLU YAKASINDA BULUNAN BAZI SAATLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Hür Kâmil BİÇİCİ

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.17727510>

Copyright © 2025 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

Institution of Economic Development and Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2025©

ISBN: 978-625-378-403-4

Cover Design: İbrahim KAYA

November / 2025

Ankara / Türkiye

Size: 21x29,7cm

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
YAZAR HAKKINDA.....	2
ÖNSÖZ.....	3
İSTANBUL ANADOLU YAKASINDA BULUNAN BAZI SAATLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	5
A.1. GİRİŞ.....	5
A.2. SAATİN KISA BİR TARİHÇESİ	6
B. İSTANBUL ANADOLU YAKASINDA BULUNAN BAZI SAATLER	11
B.1. Beykoz Camileri Saatleri.....	11
B.2. Kadıköy Camileri Saatleri.....	20
B.3. Üsküdar Saatleri.....	50
C. DEĞERLENDİRME	117
D. SONUÇ	121
KAYNAKÇA	123
TABLolar.....	128

YAZAR HAKKINDA

Hür Kamil Biçici 1964 yılında İstanbul'da doğdu. 1970 ile 1981 yılları arasında ilk ve ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Sanat Tarihi Bölümü'nü 1990 yılında başarı ile tamamlayarak mezun oldu. Yüksek lisansını, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "İstanbul Harbiye Askeri Müzesi ve Kültür Sitesinde Bulunan Ressamı Bilinen Yağlıboya Tablolar" başlıklı tezi ile tamamladı. 2004 yılında "Manisa Gördes'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları" başlıklı tezi ile doktora çalışmasını tamamladı. Biçici, 1992-2018 yılları arasında Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde görev aldı. Aynı üniversitede 2013 yılında Yrd. Doç. Dr. olarak göreve atandı. 2019 yılının Eylül ayından itibaren Yozgat Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görevine devam etmektedir. Hür Kamil Biçici, Gazi Üniversitesi BAP (Bilimsel Araştırma Projeleri) tarafından desteklenen dört projeyi başarı ile tamamladı. 2011 yılında İtalya'da, 2014 yılında Amerika'da kültürel ve tanıtıcı gezilere katıldı. Yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli kongre, konferans ve sempozyuma katılan Biçici'nin sanat tarihinin mezar taşları, Osmanlı dönemi saatleri ve çeşitli el sanatları konusunda tamamı yayınlanmış bildirileri, makaleleri, kitap bölümleri ve üç kitabı bulunmaktadır.

Görev Aldığı Kazılar ve Araştırmalar:

1996 yılında İstanbul Eyüpsultan, Saliha Sultan Çesmesi Kazısı 1997-1998'de (İki yıl) Eyüpsultan Caferpaşa Türbesi Kazısı,
1999 yılında Ankara Eynebey Hamamı Kazısı,
2000 yılında Moğolistan'da, Orhun Anıtları Kazısı,
2000 yılında Bolu Göynük Akşemsettin Camii Haziyesi Yüzey Araştırması.
2003 yılında Erzurum Güllüdere Kazısı,
2001-2004 yıllarında Gördes Mezarlıklarında Yüzey Araştırması. 2004 yılında Kosova'da / Prizren Osmanlı Mezarlığı Yüzey Araştırması.
2009- 2017 yıllarında Çeşme Kalesi Mezar Taşları Araştırması

ÖNSÖZ

İstanbul ve Anadolu yakası ilçelerinde (Beykoz, Kadıköy ve Üsküdar) bulunan saatler konusunu ele almaya çalışırken, **saatler konusunda kendi yaptığımız bazı yayınlardaki içerikler ve şablonlar göz önünde tutularak, benzer özellikler çok olduğundan o yayınlardan kısmen veya doğrudan faydalanılarak, özellikle giriş bölümünde saatin kısa tarihçesinde benzer tekrarlar yapıldı. Bununla birlikte, konuyla ilgili araştırmalar da yapıldı. Şüphesiz saatler üzerine yazılmış kendi yayınlarımızdan ve başka yayınlardan faydalanırken kendi ifade ve yorumlarımız da konuya katılarak paylaşılmaya çalışıldı.** Özellikle ahşap kasalı eserlerin yarısı XIX. yüzyıl olmak üzere, diğerleri de XX. yüzyıl başıyla üçüncü çeyreği arasında olan bir zaman diliminde imal edilmiş olabileceği düşünülen ürünlerdir. Araştırma konumuz olan saatlerden bezemeli ahşap kasaların veya metal aksamı üzerinde yapılmış olan özellikle XIX. yüzyıla ait barok ve rokoko etkili bezemelerin, kompozisyonun, göz alıcı renk ve motif uyumunun, çeşitli süslemelerin ve yapım tekniklerinin, motiflerin ahenkli işlenişi, ustasının kendi üslubunu, tarzını hissettirmesinin yanında hemen hemen dönemin karakteristik özelliklerinden izler taşıdığı da incelediğimiz eserlerde görülmektedir.

Ahşap kasalı, metal kasalı veya kasasız duvar saatlerinin gerek bitkisel, gerekse nesnel, gerekse kısmen figüratif süsleme öğeleri olarak da yansıtmış oldukları kompozisyon bütünlüğü ele alındığında yapım yeri veya saat tipi belli olan Fransız ve İngiliz saatlerinin fazla tercih edilmiş oldukları dikkat çekmektedir. Genel olarak saatler üzerinde göze çarpan kompozisyonda bezemeler bitkisel, geometrik ve nesneli konulu motiflerdir. Kompozisyon düzeninde en çok dikkat çeken stilize edilmiş barok ve rokoko etkili akantus yapraklarıyla çeşitli kır çiçeklerinin, kıvrık dalların tasvir edilen bezemelerde ele alınış biçimiyle, kendisini bir naif ressamın zerafetiyle seyirciye iletmiş olmaktadır.

Kendi imkanımızla yaptığımız bu çalışmada, 2010 yılı ile 2025 yılı arasındaki süre içerisinde çeşitli defa İstanbul'un, Beykoz, Kadıköy ve Üsküdar ilçelerinde bulunan saatleri görme ve inceleme imkanımız oldu. Ele aldığımız saatlerin çoğu Üsküdar'da bulunan saatler olmak üzere, geri kalan kısmı da Beykoz ve Kadıköy ilçelerindeki çeşitli camilerde bulunan saatlerdir. Camilerde zaman zaman yapılan restorasyonlar neticesinde saatlerin zarar görmemesi için camilerden alınmakta, ilgili yerlerde muhafaza edilmektedir. Restorasyon bittikten sonra bazı

saatler ilgili camilere tekrar konulmakta, bazıları da bakım ve tamir için ilgili yerlerde koruma altına alınmaya devam etmektedir.

Ayrıca, yaptığımız bu çalışmayı, bugünlere gelmemizde büyük katkıları bulunan rahmetli babam Şükrü Biçici ve rahmetli annem Hatice Biçici'ye ithaf ediyoruz. Kitabın yayınlamasında emeği bulunan kişilere, Semra Çerkezoğlu'na, teşekkürlerimizi sunarız.

İSTANBUL ANADOLU YAKASINDA BULUNAN BAZI SAATLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A.1. GİRİŞ

Saatler, yalnızca zamanı gösteren aletler olmasının yanında, saatlerin yalnızca zaman ölçen bir zaman birimi olmalarının ötesinde sanatsal boyutlarıyla ele alınarak süsleme ve yapım teknikleri, saat üzerinde ele alınan motifler hakkında bilgiler değerlendirilmiye çalışılmıştır. İstanbul'un Anadolu yakasında (Beykoz, Kadıköy ve Üsküdar) bulunan 35 tane saat araştırılmış olup, incelememize dahil edilmiştir. Bu saatlerden üç tanesi sadece kadran ve çerçeveden ibaret olup, bozuk ve kasasız durumdadır. Bu çalışmada ahşap kasalı olan duvar saatlerinin özellikle süslemeleri, biçimleri kısmen sade olarak ele alınan saatler de dikkate alınarak çalışma yürütülmüştür. Burada yer alan bazı saatlerin ahşap kasaları, sarkaçları ve kadrانları süsleme yönünden önemli özellikler barındırmaktadır. İncelediğimiz saatlerin birçoğu ahşap sanatının ve maden sanatının süsleme ve örneklerini sunması bakımından değerli bilgiler sunmaktadır (Tablo I-II).

Sanat tarihinin, bir çok alanında olduğu gibi saatler halen üzerinde dikkatlice durulması lüzumlu bir alan olması nedeniyle, özellikle Osmanlı dönemi saatleri malzeme ve teknik olarak, üzerlerindeki bezemelerin ne oldukları, Cumhuriyet dönemi ve sonrasında birlikte saatlerdeki değişimler ve gelişmelerin neler oldukları ile ilgili bilgilerin aktarılması bu çalışmanın yapılmasının en temel amaçlarından birisini oluşturmaktadır. Türk El Sanatları içerisinde fazla bilinmeyen, Türkiye'nin her yöresinde olduğu gibi İzmir ve çevresinde bulunan saatler sanat tarihi açısından önemli izler taşımaktadır. İncelediğimiz saat örneklerinin büyük çoğunluğunu çeşitli ölçülerde ve özellikte ahşap kasalı saatler meydana getirmektedir. Çoğunlukla camilerde yer alan, bazı türbelerde de karşımıza çıkan saatlerinin çoğunun imalatı Fransız, Alman, İngiliz, İsviçre gibi yabancı unsurlu da olsa, bir kısmının da azınlık sanatçısı da olsa, yüzyıllardır insanlarımıza vakti hatırlatan, Osmanlı toplumuyla bütünleşen, geçmişten geleceğe bir emanet olan bu tür eserler kendi kültürümüzle bütünleşip, döneminin kültürel, estetik zarafetine işaret etmesi ve bizlere tanıtıcı olması yönünden önemli hususiyet arz etmektedir.

Bu konu üzerinde durulmasının sebebi, bugün var olan saatleri, kaybolmadan veya ağır bir tahribata uğramadan ortaya çıkarmak ve özelliklerini belirleyerek, Türk sanatı içerisinde fazla bilinmeyen, incelenmeyen Özellikle camilerde yer alan, çok az bir kısmı da türbelerde olan saatleri hak ettiği yere koymaktır. Saatler Türk sanatı içerisinde bir sanat harikası olan eserler

olup, farklı yönleri ile ele alınıp, bilimsel yönden fazla incelenmiş değildir. Bu çalışmayla birlikte, İstanbul Anadolu yakasının Beykoz, Kadıköy ve Üsküdar gibi bazı ilçelerinde (cami, türbe) bulunan saatlerin Türk el sanatları içerisinde hak ettiği yeri bulmada yardımcı bir başvuru kitabı olacağını düşünüyoruz. Bu çalışmayı yaparken cami duvar saatleri üzerinde bulunan bezemeler, motifler gruplandırılarak özellikleri belirtmeye özen gösterilmiştir. Saatler üzerindeki motiflerin hepsi düzgün, görünür nitelikte olmadığı gibi bazılarının kırık, eksik, aşınmış ve yeterince temizlenmediğinden dolayı kirli olduğu için bazı motifler görülememiş ve düzgün seçilememiştir. Saat üzerinde seçilemeyen stilize edilmiş bitkisel motiflerin veya unsurların tanımları güçleştirdiğinden dolayı, olabileceği düşünülen ve yayınlarda geçen benzer örneklerle göre tanımlar verilmeye özen gösterilmiş veya kır çiçekleri diye bitkisel unsurlar şeklinde isimlendirilmiş, diğer motifler ile ilgili tanımlar bilinemediğinden yapılamamıştır. Çoğunluğu duvara dayalı olan saatler üzerinde, biri haricinde herhangi bir tarih ibaresi geçmese de, muhtemel tarihi, varsa yazısı, biçimi, bugünkü durumu, türü, ölçüleri, malzemesi, yapım ve süsleme tekniğini yaptığımız bu araştırmayla incelemeye çalışılmıştır. Çoğunluğu Osmanlı ve çok azı da yakın tarihimize ait olduğu bilinen ve düşünülen toplam 35 saat araştırma konusu olarak seçilmiş ve ele alınmaya çalışılmıştır. İncelenen saatlerin az ama geçmişten günümüze sanat kültürünü yansıtan, yaşatan bir unsur olması sebebiyle bir inceleme yapılarak saatlerin ve bulunduğu yerlerin tanıtımı hedeflenmiştir.

Araştırma konumuz olan çoğunlukla ahşap kasalı saatleri özellikle bezemeli olanların, kompozisyon düzeni, motiflerin ele alınışı, yapım ve süsleme teknikleri, malzeme kullanımı açısından birbirinin tam aynı olmasa da çok büyük benzerlikler göstermektedir. Yuvarlak veya oval, metal kasalı saat örnekleri genellikle sade ele alınmıştır. Sade ele alınmış örnekler dışında bezemeli örnekler çalışmamızda birbirleriyle içerik ve şablonla benzer özellikler taşıdığı görülmektedir.

A.2. SAATİN KISA BİR TARİHÇESİ (Biçici, 2024:4-12)

İnsanoğlu dünyaya ilk ortaya çıkışından itibaren gece gündüz ve belli zaman aralıklarıyla devam eden mevsimlerle karşılaştı. Doğasında olduğu gibi çevresinde olup biteni gözlemlemek için adına zaman denen kavramı merak içinde sorgulamaya başladı. Güneş'in hergün doğup her yeri aydınlatması, batıp her yeri karanlığa boğması ile birlikte zaman kavramı özellikle insanların yerleşik hayata geçip ekip biçmesi, hayvancılık, avcılık yapmasıyla değişmeye başladı. Zaman içerisinde beslediği, evcilleştirdiği hayvanların düzenli olarak beslenmesi, tarım

ürünlerinin belirli zamanlarda ekilmesi ve sulanması, hasat sonrası ürünlerin belirli saatlerde alışveriş için pazar yerlerine taşınması gerekiyordu. Sürekli yaşanan bu döngü ve insanın doğasında bulunan merak sonucunda geçen zamanın süre ölçümünü belirli bir işleyiş içine sokmak ve zamanı ölçmek istiyorlardı (Nasr, 1968: 168). Yaşanan bu mecburi durumlar insanları zamanı ölçmek için farklı yöntemler aramaya teşvik etti. Bunun sonucunda Güneş'in doğup batma süresini hesaba alan bir nitelikte güneş saati (Çam, 1990; Meyer, 2009, 27-32) diye bilinen ilk zaman birimini insanlığın hizmetine sundular (Dizer, 1986: 13). Bunu ilk olarak tarımla uğraşan Mısırlıların M.Ö. 3500-4000'lerde buldukları sanılmaktadır.

“Başlangıçta oldukça basit olan bu saatler, bir süre sonra geliştirildi ve üzerine zaman dilimlerini gösteren kadrılar eklendi. O dönemlerde Mısır'da 12 tabanlı sayı sistemi kullanılıyordu. Daha sonra bu sistem Babilliler döneminde “60” sayısını temel alan “altılı” bir sayı sistemine dönüştürüldü. Saatin 60 dakika, bir günün 24 saat (12 saat gündüz, 12 saat gece), bir dairenin çevresinin 360 derece olmasının temelinde 12 ve 60 tabanlı sistemler yer alır. Güneş saatinin en büyük dezavantajı ise bulutlu havalarda ve geceleri güneş ışığı olmadığı için kullanılamamasıydı” (<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/saatin-icadi>. E.T.03.10.2024).

Güneş saatlerinde düz bir yüzeyin üzerine bir çubuk yerleştiriliyor ve çubuğun Güneş'in açısına bağlı olarak oluşturduğu gölgenin uzunluğu takip ediliyordu. Zamanla güneş saatinin etkisiz kaldığı çalışan farklı bir saat modeli geliştirmeyi düşündüler. Bunun sonucunda yeni arayışlar deneyen insanlar, su saatini Yunanlıların bir başka deyişiyle klepsedra yani su hırsız adını verdikleri bir saat çeşidini buldular. Su saati bir kap içinden diğer kaba doğru akan ve birindeki bitince aradan belli bir zaman geçtiğini belirten bir zaman ölçme aracıydı. Çinliler ise bir kaptan başka bir kaba akan, biri boşalınca öteki kabı dolduran suyla zamanın belirlendiği daha farklı bir su saati kullanıyorlardı. Daha sonra su saati de yeterli gelmeyince daha çok kısa zamanı ölçmek için kumlardan saatler yapıldı (Bir, 2008: 324). Kum saatleri kısa sürede tükenen kumlardan oluştuğu için zaman hesaplaması yapmada yeterli olmuyordu. Kum saatleri zamanın geleneksel sembolüdür. Saatin ilk tasarımı cam kaptan akan kum, yüzyıllar boyunca sabit kalmıştır. Saatlerde kumun yanında, zaman zaman pudra haline getirilmiş yumurta kabuğu, civa ya da ince toz siyah mermer de kullanılmıştır. Kum saati, Avrupa'da ilk kez 8. yüzyılda kullanılmıştır. Bütün bu gelişmelerin ışığında ayrıca aydınlatma aracının ilkel örneklerinden mumlar da mum veya ateş saati adıyla mumun yanmasıyla geçen zamanı ölçen saat ortaya çıktı.

”İlk kullanım yeri ve zamanı bilinmeyen mum saati, Japonya'da 10. yüzyılın başlarına kadar kullanıldı. Bu saatlerde mum yandıkça mumun üzerindeki ya da arkasında bulunan tahta çubuktaki işaretlere bakılarak ne kadar zaman geçtiği belirleniyordu” (<https://www.mclocks.com/collections/duvar-saati-modelleri>, E.T.03.10.2024)

13-15.yüzyıllar arasında kullanılan zamanı ölçmeye yarayan saatlerde insanlara gerekli memnuniyeti vermeyince mekanik saatler ortaya çıkmaya başladı. İçlerinde mekanik maşaları, çarkları, dişli düzeneklerden meydana gelen saatler yapılmaya başlandı. 1524 yılında zamanın teknolojik gelişmelerine paralel olarak Alman kilit ustası Peter Henlein zembereği kullanarak tarihteki ilk kurmalı saati üretti. Böylece saatlerde büyük ağırlıkların kullanılmasına gerek kalmayarak ilk taşınabilir saati üretmesiyle mekanik saatlerin yükselmesinde önemli bir adım atılmış oldu. 1560'lara gelindiğinde ise artık, dünyada İsveç, İngiliz ve Alman yapımıyla bilinen kurmalı mekanik saatlerin ortaya çıkmasıyla Pazar piyasasında kendini gösterme zamanı gelmişti. 1670'li yıllarda ve sonrasında teknolojik gelişmelerle saatlerde yeni özellikler ortaya çıkmaya başladı. Saatlere zaman içerisinde dakika ve yelkovanlar eklendi. Böylece, mekanik saatler daha kesin bir zaman sisteminin ölçülmesi yolunda çok önemli adımlardan biri atılmış oldu.

“Saatler, özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda, sadece zamanı gösteren araçlar olmaktan çıkarılıp birer sanat eseri olarak kabul edilmeye başlandı. Bu dönemlerde, saatler sıkça detaylı süslemelerle, kabartmalarla ve değerli taşlarla dekore edildi. Ancak en dikkat çekici özellik, saat yüzlerinde ve gövdesinde kullanılan minyatür tabloları. Tablolar, tarihsel sahneleri, mitolojik olayları ya da pastoral manzaraları temsil ediyordu. Aynı zamanda, bu minyatürlerin arkasında yer alan saat mekanizması, sanatla teknolojinin nasıl bir araya geldiğinin mükemmel bir örneğiydi (<https://www.mclocks.com/blogs/yazilar/duvar-saati-tarihcesi> , E.T.03.10.2024)

“1762 yılında John Harrison zamanı doğru gösteren sarkaşsız bir saat icat etti. Bir tür kronometre olan bu saatte sarkaç yerine bir denge çarkı ve bir yay kullandı. Dünyadaki ilk kol saati 1810 - 1812 yılları arasında Abraham Louis Breguet tarafından Napoli Kraliçesi için hazırlanır. Tarihte kol saati tasarımı örneklerinin 1570'li yıllara kadar uzandığı bilinir. Ancak bu dönemlerde kol saati tanımı ortaya çıkmadığından ilk örneğin 19. yüzyılda görüldüğü kabul edilir” (<https://www.mclocks.com/collections/duvar-saati-modelleri>, E.T.3.10.2024).

Ayrıca, 1800’lü yıllarda ilk kez bir cep kronometresi yapıldı, yani saniye ilk kez cebe girdi. 1850’de Amerika’da ilk kez büyük çapta bir saat fabrikası açıldı ve ilk kez seri üretim başladı. 1952’de ilk kez pilli saatler üretilmeye başlandı. Bu saatler pil denen bir yapı sayesinde çalışıyor ve elle kurulan herhangi bir saatin ulaşamadığı sağlamlık ve dakikliğe ulaşamayan bir oluşum içeriyordu. 1970’te ise tarihin ilk elektronik saatleri piyasalarda görülmeye başlandı. Avrupa dünyasındaki bu teknik gelişmeler II. Dünya Savaşı yıllarına değin sürekli olarak gelişerek bugünlere geldi. Bununla birlikte önemli olarak birbirinden iddialı rekabet ortamı doğarak seri saat üretimleri çıkmaya başladı (Eroğlu, 2009: 46- 50).

“Duvar saatleri, tarih boyunca toplumsal yaşantıyı derinden etkileyen önemli araçlardan biri olmuştur. İlk başlarda kiliselerde ve kamu alanlarında kullanılan bu saatler, toplulukların zamanı takip etmelerini sağlamıştır. Zamanla evlerde ve işyerlerinde de yaygınlaşan duvar saatleri, bireysel yaşantının düzenlenmesine katkıda bulunmuştur. Kiliseler ve kamu alanları, duvar saatlerinin tarih boyunca önemli bir yer tuttuğu alanlardandır. Ortaçağ’dan itibaren büyük toplulukların toplandığı bu mekanlarda genellikle devasa saatler yer alırdı. Zira bu saatler, cemaate ibadet saatlerini bildiriyordu. Ayrıca, çoğu kilise saati, her saat başı çalan çanlarla birlikte üretiliyordu. Böylece cemaat, saatin kaç olduğunu hem görsel hem de işitsel olarak algılayabiliyordu. Kamu alanlarındaki saatler de benzer bir amaca hizmet ediyordu. Özellikle ticaretin ve sosyal etkileşimin yoğun olduğu şehir merkezlerinde, büyük duvar saatleri veya kule saatleri, halkın günlük yaşamını düzenleyen önemli referans noktalarıydı” (<https://www.mclocks.com/blogs/yazilar/duvar-saati-tarihcesi> , E.T.03.10.2024)

İslâm dünyasında ise; zamanı hesaplama konusunda çeşitli Arap topluluklarının Mısırlılar başta olmak üzere, eski antik medeniyetlerden ilham alarak Güneş ve su saatlerini zamanı hesaplamak için kendilerine göre yapıp, kurgulayıp kullandıkları görülmektedir. Türkler de zamanı hesaplamak adına diğer uluslardan geri kalmamışlar, sosyal ve dini hayatta bu saatleri hem kendileri üretmiş ve hem de başka ulusların ürettikleri aletleri kullanmışlardır. Kum ve ateş saatleri gibi çeşitli türde saatlere ilave olarak, ilim adamları bir gökyüzü bilimi olan astronomiyle uğraşmış, gökyüzü haritaları ve aletler yaparak gökyüzündeki ayın, güneşin, yıldızların, gezegenlerin dünya üzerindeki etkilerini, hareketlerini ortaya çıkarmaya çalışmışlar. (Nasr, 1968: 168-181; Tekeli, 1966: 39-339) ve gökyüzü ile ilgili ölçümler yapan adına usturlap (Bayraktar, 1985: 85-96; Kurz, 2005: 19-22) ve sonrasında rubu tahtası (Acar, 2009: 83-90) denilen aleti yapmışlardı. Türkler’in mekanik saatlere olan ilgisi ise, Fatih döneminden itibaren Venedik’ten mekanik saatler getirtilip, kullanılmaya başlanmasıyla olmuştur. 1556 yılında ise

Osmanlı'da ilk mekanik saatlerin yapımı gerçekleşir. Bu dönemde Osmanlı'da bulunan ilk mekanik saat, İstanbul Rasathanesinin kurucusu ve Sultan III.Murad'ın müneccimbaşı olan astronom Takiyüddîn tarafından üretilir. Takiyüddin zaman ölçümleri konusunda yazdığı kitaplarla (Tekeli, 1966: 39-339) kendinden sonraki gelen bilginlere ve saat ustalarına bir yol gösterici olmuştur. 17. Yüzyıldan itibaren yerli saat ustaları yetişmeye başlamış, saat üretimi yapan Galatalı Şahin gibi yerel ustaların kendi el emeği ürünlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte saatçilik Osmanlı İmparatorluğunda köklü bir meslek haline gelmiştir (Biçici, 2023:14). Saatlerin gelişimleri elbette bu yüzyıldan sonra da daha başka yenilikler sunarak ilerlemeye devam etmekte olan unsurlar almıştır. Bu unsurlar ile Türkler de saatlerin gelişimlerinden yararlanarak İstanbul adeta Avrupalıların yaptıkları ürünleri satmak için birbirleriyle rekabet ettikleri bir pazar yeri haline gelmişti. III. Selim dönemiyle birlikte bazıları cam fanus içerisinde yer alan iskelet saatler özgün formlarıyla Osmanlı döneminde adeta döneme damgasını vurur şekilde kullanılmaya başlandı (Gürbüz, 2009: 105-114). Osmanlı ülkesinde uzun ahşap kasalı saatler (Barışta, 2011: 77-82; Biçici, 2012:147-186; Biçici, 2013b:155-176; Biçici, 2014: 115-147; Biçici, 2015: 873- 916; Biçici, 2016a:l-16; Biçici, 2016b:155-182; Özdemir, 1993), masa saatleri (Biçici-Tetik, 2017b; Biçici, 2023; Şölenay-Aksakal, 2011:11-122), koyun ve cep saatleri (Gündüz, 2015: 128-134; Günyol, 2012; Tuzcular, 1984: 60-64), kalkan duvar saatleri (Kurz, 2005: 36- 40), iskelet saatleri (Tuzcular, 1977: 72-77; Çakmut, 2005: 40-41; Gürbüz, 2011: 40-47,70-74) ve saat kuleleri (Acun, 1994: 5-15; Acun, 2011: 5-15) gibi farklı beğenilere ve htiyaca yönelik saatler yapıldı (Akyüz, 2014). Bu tür saatlerin saat başlarında musiki çalanları olduğu gibi saat başlarını ve yarım ve çeyrek saatleri vuran cinsleri de vardı (Arseven, 1994: 1733). Mevlevi tekkelerinde yaşayan Ahmet Eflaki Dede, oğlu Mehmed, Recai Efendi, Süleyman Leziz, Abdurrahman Çelebi, Derviş Yahya, es-Seyid Mustafa, Edirneli İbrahim, Osman, Ahmet Gülşani-Mevlevi, Kuru Ali, es- Seyyid el-Hac Dürri, Zihni, es-Seyyid Süleyman, Mustafa Refik, Hüseyin Haki, Mehmed Şükrü, Mehmed Muhsin gibi ustalar tarafından yapılan (Arseven, 1994: 1733; Gürbüz, 2011: 40-47; Meyer, 1970; Milli Saraylar Saat Müzesi Katalogu) ve imzaları da bulunan saatler mekanik kusursuzlukları yanında estetik biçimleriyle de nam salmışlardı (Biçici-Tetik, 2017b:359). Yerli ustalar tarafından kopya edilerek, benzetilerek veya küçük bir ekle imal edilen saatler ile Batı'dan ithal edilen saatler toplumun her kesiminin kesesine göre çeşitli tipte ve özellikte elde edilerek Osmanlı ülkesinde insanlar tarafından beğeniyle kullanıldı. Osmanlı saat ustaları, Avrupalı saatçiler gibi, bu meslek dalını para kazanıp, nafakasını temin etmekten ziyade, saatçiliği bir zenaat olarak düşünmekteydi (Eroğlu, 2009: 48). Osmanlı devrinde Osmanlı saat ustalarınca yapılan

saatlerden bazıları günümüze az sayıda ulaşmasına rağmen görünüm ve estetik bakımından oldukça zengin durumdadır. (Özdemir, 1993:65-142).

B. İSTANBUL ANADOLU YAKASINDA BULUNAN BAZI SAATLER

B.1. Beykoz Camileri Saatleri : Beykoz’da bulunan 3 caminin saati ele alınmıştır.

Örnek No:1, Anadolu Kavağı Midillili Ali Reis Camisi : Camii, Anadolu Hisarı Mh., Kanlı Kavak Yolu Alt Mevkii Sk., 34805 Beykoz/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	1
Fotoğraf No	1-5
İmal Tarihi	XX. yy. başı olabilir.
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam.
Süsleme Konuları	Bitkisel (kıvrık dal), geometrik (dikdörtgen, kare, madalyon), nesneli (bukle) unsurlar kullanılmıştır.
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kazıma, boyama ve döküm tekniği uygulanmıştır.
Boy-Genişlik-Derinlik	237 cm.-46-59 cm.-30 cm.

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2013b:159) : Alttan üste doğru gövdesi dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış, çalışır vaziyette olan saat, tepelik, gövde ve alt kısmıyla birlikte üç bölümlüdür. Saatin üst kısmı üçgen alınlıklı bir biçimde verilmiştir. Saatin mekanik kısmı gövde üzerindeki bölümde yer almaktadır. Saat mihraba bitişik olarak duvara dayalı vaziyette yer almaktadır. Saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme üstten alt kısma doğru uzanmaktadır. Saatin kadranın da yer aldığı üst kısmını yatay ahşap bir bölme örtmektedir. Metalden madalyonu andırır bir biçimde yapılmış olan sarkaç, cam bölmenin altında müzik aletlerinden lir veya tamburu anımsatan bir şekilde verilmiştir. Kadranın altından çıkarak alt kısma doğru giden sarkaç, yedi kalın telli olarak dikey şekilde yakın aralıklarla sıralanmıştır. Tellerin araları, sarkacın iki ayrı yerinde stilize edilmiş kıvrık dalı anımsatan bir bukle ile birbirine bağlanmaktadır. Sarkacın veya kadranın üzerinde, çevresinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kareye yakın formlu olan alt bölümde iç içe geçmiş iki kare şeklinde kazıma tekniğiyle verilmiş geometrik motif göze çarpmaktadır. Bu karelerin içerisinde herhangi bir süsleme göze çarpmamaktadır.

Fot.1, No-1, Beykoz Anadolu Kavağı Midillili Ali Reis Camisi, dış görünüm.

Fot.2, No-1, Beykoz Anadolu Kavağı Midillili Ali Reis Camisi, dış görünüm.

Fot.3, No-1, Beykoz Anadolu Kavağı Midillili Ali Reis Camisi, iç görünüm.

Fot.4, No-1, Beykoz Anadolu Kavağı Midillili Ali Reis Camisi, iç görünüm.

Fot.5, No-2, saat

Örnek No:2, Anadolu Hisarı Fatih Camisi : Camii, Anadolu Hisarı, Körfez Cd. No:18, 34810 Beykoz/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	2	Fotoğraf No	6-10
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, kıvrık dal, kozalak, palmiye, rozet, yaprak), geometrik (kare, madalyon, yumurta), nesneli (bukle, inci, yelpaze) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kakma, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	262 cm.-53-55 cm.-33 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2013b:159-160) : Alttan üste doğru gövdesi dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış, çalışır vaziyette olan saat, tepelik, gövde ve alt kısmıyla birlikte üç bölümlüdür. Saatin üst kısmı üçgen alınlıklı bir biçimde verilmiştir. Saatin mekanik kısmı gövde üzerindeki bölümde yer almaktadır. Saat mihraba bitişik olarak duvara dayalı vaziyette yer almaktadır. Saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme üstten alt kısma doğru uzanmaktadır. Saatin kadranın da yer aldığı üst kısmını yatay ahşap bir pano örtmektedir. Kareye yakın tepelik bölümün üstünde yarım yuvarlak kemer biçiminde kuşak göze çarpmaktadır. Bu kuşağın içinde yumurta dizileri ve onunda altında içi boş yaprakları anımsatan motifler sıralıdır. Bu motiflerinde altında yatay C şekilleri küçük yarım yuvarlak kemer biçiminde başka bir motifle birleşmektedir. Bu motifin içerisinde stilize edilmiş bitkisel bir unsur dikkat çekmektedir. En üstte karşılıklı olarak aşağıya doğru kıvrılan, stilize edilmiş iki akantus yaprağı ve ortalarında bir inci tanesinin de yer aldığı palmiye yaprakları göze çarpmaktadır. Kuşağın iki tarafında başka birer inci tanesi ve çam kozalağını anımsatan bir motif yer almaktadır. Saatin kadranında, saatin her bir sayısı palmet ve stilize edilmiş akantus yapraklarından oluşan bir dizi içerisinde yer almaktadır. Metalden, madalyonu andırır bir biçimde yapılmış olan saatin sarkacı, camın altında müzik aletlerinden lir veya tamburu anımsatan şekilde verilmiştir. Gövde üç yönden cam bölmeye çevrilmiştir. Kadranın altından çıkarak alta doğru giden sarkaç, yedi kalın telli olarak dikey şekilde yakın aralıklarla sıralanmıştır. Tellerin araları, sarkacın iki ayrı yerinde bukleye birbirine bağlanmaktadır. Sarkacın üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Cam

bölmelerin bitişinde dikdörtgen şeklinde bütün köşelerde üç sıra halinde yumurta motifleri dizilmiştir. Kareye yakın dikdörtgen formlu olan alt kısımda ise, iki sıra halinde yumurta dizileri sıralanmıştır. Ön alt yüzde yumurta dizisinin her köşesine birer yelpaze motifi konulmuştur. Ortada stilize edilmiş yapraklar ve inciler birer yaprak birer inci biçiminde birleşerek madalyona yakın biçimde sıralanmıştır. Merkezde değişik renkli ahşap malzemeden oluşan kakma tekniğiyle yapılmış bir rozet çiçeğini hatırlatan motif tasvir edilmiştir. Kaide kısmına yakın yerde de, saatin alttan üç kenarını tek sıra halinde kesen tırnak biçimli bezemeler ele alınmıştır.

Fot.6, No-2, Beykoz Anadolu Hisarı Fatih Sultan Mehmet Camisi, dış görünüm

Fot.7, No-2, Beykoz Anadolu Hisarı Fatih Sultan Mehmet Camisi, iç görünüm

Fot.8, No-2, Beykoz Anadolu Hisarı Fatih Sultan Mehmet Camisi, iç görünüm

Fot.9, No-2, saatin üst alınlık kısmı.

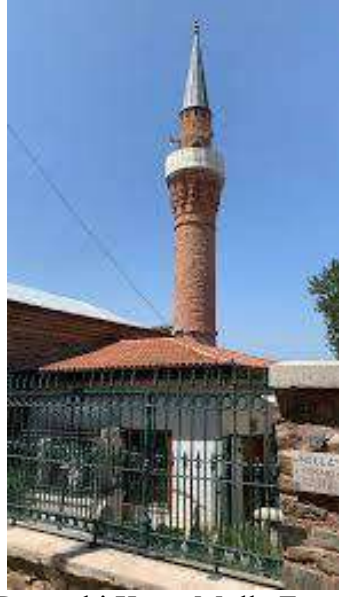

Fot.10, No-2, saatin alt kısmı

Örnek No:3, Dereseki Köyü Molla Fenari Camisi : Camii, İstanbul, Beykoz, Dereseki Mah., Ocak Çk. Sok., 4 de bulunmaktadır. Dereseki Köyündeki bu camiyi 2010 yılındaki incelemede camide olan olan saatin daha sonra yerinde olmadığını, kaldırıldığını öğrendik.

Örnek Sıra No	3	Fotoğraf No	11-16
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, gül, kır çiçeği, kıvrık dal, yaprak), geometrik (dikdörtgen, kare), nesneli (bukle) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, boyama, kalem işi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	232 cm.-42-53 cm.-30 cm.		

Tanım ve kompozisyon (Biçici, 2013b:161-162) : Altan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, iki bölümlüdür. Bunlar saat kadrının olduğu üst ve gövde kısmı ile alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saat mihrabın yakınında, duvara dayalı, bozuk ve parçaları eksik vaziyette yer almaktadır. Saat ve sarkaç kısmını örten, yarısı kırık olan cam bölme üstten gövdenin orta kısmına doğru devam etmektedir. Saatin kadrında yer aldığı üst kısmını kareye yakın yatay ahşap bir bölme örtmektedir. Camideki hırsızlık sebebiyle sarkacın madalyonu ve kadrani kaybolmuştur. Madenden yapılmış olan sarkacın madalyonu, çalınmadan önce diğer duvar saati örnekleri gibi lir veya tamburu anımsatan şekilde görünmekteymiş. Kadrinin altından çıkarak alta doğru giden sarkaç, yedi kalın telli olarak dikey şekilde yakın aralıklarla sıralanmıştır. Tellerin araları, sarkacın iki ayrı yerinde bir bukleye bağlanmaktadır. Ahşap kasanın iç, arka bölümünde iç içe geçmiş dikdörtgen silmelerin içerisinde ip şeklinde stilize edilmiş karşılıklı kıvrık dallar, akantuslar ve bu bitkisel motiflerin aralarında mavi ve lacivert renkle verilmiş kır çiçekleri dikkat çekmektedir. Kareye yakın dikdörtgen formlu olan alt kısımda iç içe geçmiş iki kare şeklinde kazıma tekniğiyle verilmiş silmenin içerisindeki köşelerde, oldukça aşınmış durumda gözüken stilize edilmiş kıvrık dallar üzerinde kır çiçekleri, ortada güller ve yapraklardan oluşan bitkisel motifler göze çarpmaktadır.

Fot.11, No-3, Beykoz Deredeki Köyü Molla Fenari Camisi, dış görünüm.

Fot.12, No-3, Beykoz Deredeki Köyü Molla Fenari Camisi, dış kapı.

Fot.13, No-3, Beykoz Dereseği Köyü Molla Fenari Camisi, iç görünüm, saat.

Fot.14, No-3, saatin ahşap kasasının içi.

Fot.15, No-3, saatin alt kısmı.

Fot.16, No-3, saatin alt kısmında bulunan süslemeden detay.

B.2. Kadıköy Camileri Saatleri : Kadıköy’de saat bulunan camilerden 9 örnek seçilmiştir.

Örnek No-4, Cafer Ağa Camisi : Camii, Moda Cd. No:14, 34710, 34710 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	4	Fotoğraf No	17-25
İmal Tarihi	XX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır.		
Süsleme Konuları	Süsleme bulunmamaktadır. Sade olarak ele alınmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	145 cm.- 42 cm.-30 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saatin ahşap kasasında ve kadranında tarihi, yapımı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Sağlam ve çalışır durumda olan ve saatin kasası tek parça olup, gövde de kadranın bulunduğu saat kısmı ile sarkacın bulunduğu kısım ile birlikte iki kısma ayrılmıştır. Bunlar kadran ve çerçevenin bulunduğu üst bölüm ve gövde kısmının sarkaç, ağırlık ve alt kaide kısmının bir arada olduğu bölümdür. Bunlar birleşik vaziyettedir. Saatin kadranın altında bulunan ahşap gövdenin üzerinde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Üst bölümde kadran ve çerçeve üzerinde, herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Gövdenin içerisinde yer alan saatin sarkacı liri hatırlatan bir biçimde madenden yapılmış olup, cam bölmenin altında dokuz kalın telli ele alınmıştır. Teller üstte, ortada ve altta metal bir plakayla birbirine bağlanmış olarak verilmiştir. Alt bölümde de herhangi bir süsleme göze çarpmamaktadır.

Fot.17, No-4, Kadıköy Cafer Ağa Camisi, dış görünüm

Fot.18, No-4, Kadıköy Cafer Ağa Camisi, dış görünüm

Fot.19, No-4, Kadıköy Cafer Ağa Camisi, iç görünüm

Fot.20, No-4, Kadıköy Cafer Ağa Camisi, iç görünüm

Fot.21, No-4, Kadıköy Cafer Ağa Camisi, iç görünüm

Fot.22, No-4, ahşap kasalı saat

Fot.23, No-4, ahşap kasalı saat

Fot.24, No-4, ahşap kasalı saat

Fot.25, No-4, ahşap kasalı saatin sarkacı

Örnek No-5, Kozyatağı Mehmet Çavuş Camisi : Camii, Kozyatağı, Şakacı Sk. No:3, 34742 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	5	Fotoğraf No	26-35
İmal Tarihi	XX. yy. ilk yarısı olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, kır çiçeği, rozet çiçeği, yaprak), nesneli (inci taneleri, vazo) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, boyama, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	195 cm.40-cm.-32 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, üç bölümlüdür. Bunlar alınlık, gövde ve alt kaide kısmıdır. Alınlık ve gövdenin her iki yanı, genişleyerek armudi veya kısmen ovalimsi bir biçim alarak, bir keman formunu akla getirmektedir. Saatin ahşap kasası yeni olup, yakın tarihlerde yapılmış olmalıdır. Gövde ve alınlığın üstünde saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Saatin ahşap kasasının üst kısmının dört yanında bulunan metal oluşumlu bitkisel formlu süsleme dışında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Saatin üzerinde herhangi bir tarih ibaresi, tam usta adı veya firma adı ve yapıldığı yer ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Yapılış tarihi ve yeri ile ilgili bir yazı bulunmasa da, farklı yerlerde bulunan benzer saat örnekleri, dönemin yapım özellikleri bakımından, saatin Fransız tipi saatler örnek alınarak olarak, XX.yüzyıl ortasında yapılmış olabileceği düşünülebilir. Kadranın bulunduğu cam bölümün altındaki sarkaç bölümü metalden yapılmış üzeri bitkisel unsurlarla çevrilmiştir. Kadranın alt kısmının ortasında vazodan çıkan boyamayla verilmiş bir kır çiçeği göze çarpmaktadır. Ahşap kasanın üst bölümünün dört yanında stilize olmuş C şeklini andıran birer akantus ve kır çiçeği dikkat çekmektedir. Gövdedeki cam bölümün altındaki pirinçten yapılmış sarkaç bitkisel ve nesneli unsurlarla şekillendirilmiştir. Üstten alt kısma doğru sarkacın kenarlarına, yüzeyine stilize edilmiş C kıvrımlı akantuslar, kır çiçekleri ve inci taneleri bordürlerin arasına, yakına yerleştirilmiştir. Sarkacın üst bölümünde rozet çiçeğini hatırlatan bir çiçek, onun altında akantus, kır çiçeği, yaprak gibi unsurlar karşımıza çıkmaktadır. Sarkacın orta bölümünden alt kısma doğru stilize olmuş akantuslar, kır çiçekleri, C kıvrımlı akantuslar, daha altta da stilize olmuş akantus

yaprakları, çeşitli kır çiçekleri, inciye hatırlatan geometrik motifler ve yaprak motiflerini anımsatan şekiller işlenmiştir. Saatin ahşap kasasının en üst kısmı, boyun kısmı, gövdenin alt kısmı ve kasanın en alt bölümü altın yaldızla boyalı ele alınmıştır. Sarkacın dışında satin gövdesinde ve alt bölümünde bir süsleme bulunmamaktadır.

Fot.26, No-5,Kadıköy Kozyatağı Mehmet Çavuş Camisi

Fot.27, No-5, Kadıköy Kozyatağı Mehmet Çavuş Camisi, iç görünüm

Fot.28, No-5, Kozyatağı Mehmet Çavuş Camisi, iç görünüm

Fot.29, No-5, Kozyatağı Mehmet Çavuş Camisi, iç görünüm

Fot.30, No-5, saat

Fot.31, No-5, saatin gövde ve alt kısmı

Fot.32, No-5, saatin üst kısmı

Fot.33, No-5, saatin üst ve gövde kısmı

Fot.34, No-5, saatin üst ve gövde kısmı

Fot.35, No-5, saatin sarkacından detay

Örnek No-6, İskele (Sultan III. Mustafa) Camisi : Camii, Yasa Cd. No:8, 34710 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır. 2012 yılındaki incelemede camide bulunan saatin, 2025 yılındaki incelememizde yerinde olmadığı gözlenmiştir. Camide yapılan restorasyondan sonra Vakıflar Genel Müdürlüğünce görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış olabilir.

Örnek Sıra No	6	Fotoğraf No	36-43
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, gül, kasımpatı, kır çiçekleri, kıvrık dal, lale, menekşe, nergis, yıldız çiçeği, yaprak), geometrik (baklava dilimi) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, boyama, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	260 cm.-41-43 cm.-30 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saatin ahşap kasasında ve kadranında tarihi, yapımı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bozuk ve çalışmaz durumda olan ve saat üç bölümlüdür. Bunlar en üsteki kısım, kadran ve çerçevenin bulunduğu gövde bölümü ile alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saatin çerçevesinin ve kadranın da bulunduğu gövde kısmı da dahil olmak üzere, saatin ahşap kasası alttan üste doğru kısım dikdörtgene yakın vaziyette verilmiştir. Saatin kadranın alt kısmında bulunan ahşap gövdedeki sarkacın üzerinde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Üst kısımdaki tepelik bölümde ve kadran üzerinde, herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Sarkacın arkasında bulunan ahşap yüzeyde kalemişi ile işlenen bitkisel motifler göze çarpmaktadır. Ksre şeklinde bir kazımayla etrafı çevilen sarkacın arkasının üst tarafında C kıvrımlı stilize olmuş karşılıklı verilmiş akantuslar, akantusların aralarında kıvrık dallar, çeşitli kır çiçekleri, laleler, yıldız çiçeği, baklava dilimleri dikkat çekmektedir. İnce dikdörtgen şekilli bir kazımayla ayrılmış alt kısımda ise, gül, çeşitli kır çiçekleri, çeşitli renkte menekşeler, kasımpatı, lale ve nergis motifi işlenmiştir. Cam bölmenin altında sarkaç yedi kalın telle ve ortada metal bir plakayla birbirine bağlanmış olarak verilmiştir. Alt bölümde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Saatin ahşap kasasının tepelik kısmında ve gövde kısmında beyaz, gövdenin iki yan kenarında ve en alt kısımda lacivert renkle boyalı vaziyettedir.

Fot.36, No-6, Kadıköy İskele Camisi, iç görünüm.

Fot.37, No-6, ahşap kasalı saat.

Fot.38, No-6, saatin içi

Fot.39, No-6, saatin kadranı

Fot.40, No-6, saatin sarkacı

Fot.41, No-6, saatin ahşap kasasında bulunan bitkisel süslemeler

Fot.42, No-6, saatin ahşap kasasında bulunan bitkisel süslemeler

Fot.43, No-6, saatin alt kısmı.

Örnek No-7, Osman Ağa Camisi (saat 1) : Camii, Söğütlü Çeşme Cd No:36, 34714 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	7	Fotoğraf No	44-49
İmal Tarihi	XX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Geometrik (kare ve dikdörtgen) unsurları ele alınmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	232 cm.-53 cm.-28 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saatin ahşap kasasında ve kadranında tarihi, yapımı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bozuk ve çalışmaz durumda olan ve saat iki bölümlüdür. Bunlar kadran, çerçevenin ve sarkacın gövde üzerinde bulunduğu üst bölümdür. Saatin gövde kısmında kadran ve sarkaç bir arada bulunduğu bölüm birleşik ve tek bölüm halindedir. Saatin diğer bölümü ise; alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saatin kadranın altında bulunan ahşap gövdenin üzerinde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Üst bölümdeki kadran ve ahşap kasa üzerinde, herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Üst ve alt bölümün ön yüzeylerinde, sağ ve sol yanda ahşap silmelerin oluşturduğu kare ve dikdörtgene yakın çerçevelerle bir süslemeye oluşturulmaya çalışılmıştır. Ahşap çıtaların kasa yüzeyinde oluşturduğu şekillerin dışında satin yüzeyi oldukça sade alınmıştır. Cam bölmenin altında sarkaç yedi kalın telle ve ortada metal bir plakayla birbirine bağlanmış olarak verilmiştir. Saat kasasının gövdesinin iki uzun yan kenarındaki dikdörtgen pano içerisinde yuvarlak dairesel şekiller dikkat çekmektedir.

Fot.44, No-7, Kadıköy Osman Ağa Camisi, iç görünüm.

Fot.45, No-7, Kadıköy Osman Ağa Camisi, iç görünüm.

Fot.46, No-7, ahşap kasalı saat

Fot.47, No-7, saatin kadranı ve sarkacı

Fot.48, No-7, saatin kadranı

Fot.49, No-7, saatin alt bölümü

Örnek No-8, Osman Ağa Camisi (saat 2) : Camii, Söğütlü Çeşme Cd No:36, 34714 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	8	Fotoğraf No	50-55
İmal Tarihi	XX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Geometrik (dikdörtgen, kare, daire şekilli) unsurlar ele alınmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	220 cm.-48-55 cm.-31 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Alttan üste doğru saat dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saatin ahşap kasasında ve kadranında tarihi, ustası, yapımı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bozuk ve çalışmaz durumda olan ve saat iki bölümlüdür. Bunlar kadran, çerçevenin ve sarkacın gövde üzerinde bulunduğu üst bölümdür. Saatin gövde kısmında kadran ve sarkaç bir arada bulunduğu bölüm birleşik ve tek bölüm halindedir. Saatin diğer bölümü ise; alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saatin kadranın altında bulunan ahşap gövdenin üzerinde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Üst bölümdeki kadran ve ahşap kasa üzerinde, herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Üst ve alt bölümün ön yüzeylerinde, sağ ve sol yanda ahşap silmelerin oluşturduğu kare ve dikdörtgene yakın çerçevelerle bir süslemeye oluşturulmaya çalışılmıştır. Saat kasasının gövdesinin iki uzun yan kenarındaki dikdörtgen pano içerisinde yuvarlak dairesel şekiller dikkat çekmektedir. Ahşap çıtaların kasa yüzeyinde iç içe geçerek oluşturduğu şekillerin dışında saatin yüzeyi oldukça sade alınmıştır. Cam bölmenin altında sarkaç yedi kalın telle ve ortada metal bir plakayla birbirine bağlanmış olarak verilmiştir. Görünüm olarak bu camideki 7 no’lu sate çok benzemektedir.

Fot.50, No-8, Kadıköy Osman Ağa Camisi, iç görünüm.

Fot.51, No-8, Kadıköy Osman Ağa Camisi, iç görünüm.

Fot.52, No-8, ahşap kasalı saat

Fot.53, No-8, saatin sarkacı.

Fot.54, No-8, saatin kadranı

Fot.55, No-8, saatin alt bölümü

Örnek No-9, Rasimpaşa Camisi (saat 1) : Camii, İskele Sk. No:96, 34716 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	9	Fotoğraf No	56-61
İmal Tarihi	XX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Geometrik (çubuk) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	213 cm.-46 cm.-29 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saatin ahşap kasasında ve kadranında tarihi, yapımı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bozuk ve çalışmaz durumda olan ve saat iki bölümlüdür. Bunlar kadran, çerçevenin ve sarkacın gövde üzerinde bulunduğu üst bölümdür. Saatin üzerinde çalışır durumda başka bir saat durmaktadır. Saatin gövde kısmında kadran ve sarkaç bir arada bulunduğu bölüm birleşik ve tek bölüm halindedir. Saatin diğer bölümü ise; alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saatin kadranın altında bulunan ahşap gövdenin üzerinde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Gövdenin üstündeki bölümde bulunan kadran ve ahşap kasa üzerinde, herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Cam bölmenin altında bulunan sarkaç yedi kalın telle ve ortada metal bir plakayla birbirine bağlanmış olarak verilmiştir. Saatin cam bölmesinde süsleme amacıyla boyamayla verilmiş olan beyaz renkli, yukarıdan aşağıya doğru giden çubuklar dikkat çekmektedir.

Fot.56, No-9, Kadıköy Rasimpaşa Camisi, iç görünüm.

Fot.57, No-9, Kadıköy Rasimpaşa Camisi, iç görünüm.

Fot.58, No-9, ahşap kasalı saat

Fot.59, No-9, saatin kadranı

Fot.60, No-9, saatin sarkacı

Fot.61, No-9, saatin alt bölümü

Örnek No-10, Rasimpaşa Camisi (saat 2) : Camii, İskele Sk. No:96, 34716 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	10	Fotoğraf No	62-69
İmal Tarihi	XX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Geometrik (çubuk) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	213 cm.-46 cm.-28 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saatin ahşap kasasında ve kadranında tarihi, yapımı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bozuk ve çalışmaz durumda olan ve saat iki bölümlüdür. Bunlar kadran, çerçevenin ve sarkacın gövde üzerinde bulunduğu üst bölümdür. Saatin gövde kısmında kadran ve sarkaç bir arada bulunduğu bölüm birleşik ve tek bölüm halindedir. Saatin diğer bölümü ise; alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saatin kadranın altında bulunan ahşap gövdenin üzerinde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Üst bölümdeki kadran ve ahşap kasa üzerinde, herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Cam bölmenin altında yer alan sarkaç yedi kalın telle ve ortada metal bir plakayla birbirine bağlanmış olarak verilmiştir. Saat camideki 9 no’lu saatle hemen hemen aynı görünüm özelliklerine sahiptir. Saatin cam bölmesinde boyamayla süsleme amacı gözetilerek verilmiş olan beyaz renkli, yukarıdan aşağıya doğru giden dikdörtgenimsi çubuklar göze çarpmaktadır. Saatin üzerinde çalışır durumda başka bir saat durmaktadır.

Fot.62, No-10, Kadıköy Rasimpaşa Camisi, iç görünüm.

Fot.63, No-10, ahşap kasalı saat

Fot.64, No-10, ahşap kasalı saat

Fot.65, No-10, saatin üst bölümü

Fot.66, No-10, saatin gövdesi ve alt bölümü

Fot.67, No-10, saatin kadranı

Fot.68, No-10, saatin cam bölmesi

Fot.69, No-10, saatin alt bölümü

Örnek No-11, Söğütlüçeşme Camisi (saat 1) : Söğütlüçeşme Camisi, mimarı Fevzi Hascan olan Kadıköy'de yer alan bir camidir. Kuşdili Camii de denir. Hasanpaşa, Söğütlü Çeşme Cd No:182 D:184, 34722 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	11	Fotoğraf No	70-77
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, armut, asma yaprağı, erik, incir, kayısı, şeftali, menekşe, gül, kır çiçeği, kıvrık dal, kiraz, lale, rumi, üzüm, yaprak), nesneli (bereket boynuzlu vazo, kaideli vazo) süsleme unsuru motifler kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	234 cm.-42-54 cm.-32 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2021:392-394) : Altan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saatin ahşap kasasında ve kadranında tarihi, yapımı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Bozuk ve çalışmaz durumda olan ve saat iki bölümlüdür. Bunlar kadran ve çerçevenin bulunduğu üst bölüm ve gövde kısmının bir arada bulunduğu bölüm birleşik ve tek bölüm halindedir. Saatin diğer bölümü ise; alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saatin çerçevesinin ve kadranın da bulunduğu üst kısım kareye yakın vaziyette verilmiştir. Saatin kadranın altında bulunan ahşap gövdenin üzerinde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Üst bölümde kadran üzerinde, herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Kadranın etrafındaki metal çerçeve üzerinde, üstte ortada bir vazo içerisinde çıkıp, kıvrılarak iki yöne doğru giden üzerinde akantusların ve yaprakların olduğu bir kıvrık dal, çerçevenin üst sol ve sağ köşesinde birbirlerinin aynı olan motifler işlenmiştir. Bir bereket boynuzu içerisinde üzüm, elma, erik, kiraz, incir, armut, kayısı şeftali ve ne olduğu pek belli olmayan çeşitli meyvelerden oluşan bir kompozisyon göze çarpmaktadır. Bu kısmı alttan yatay bir şerit kesmektedir. Bu şeridin altındaki dört köşede birbirlerini tekrarlayan motifler karşımıza çıkmaktadır. Kaideli bir vazo içerisinde elma, armut, şeftali, erik, incir gibi çeşitli meyveler betimlenmiştir. Vazonun her iki yanında birer akantus yapraklarından oluşan şerit ile birer kır çiçeği tasvir edilmiştir. Saatin ahşap yatay üst tablasında bitkisel motiflerden oluşan bir

düzenleme vardır. Bitkisel motifler içerisinde gül, menekşe, ayçiçeği, karanfil ve çeşitli kır çiçekleri bir şerit halinde dizilmiştir.

Gövdenin içerisinde iç içe geçmiş dikdörtgen silmelerin oluşturduğu çerçeve içerisinde ve sarkacın arkasında bulunan ahşap yüzey üzerinde kalem işiyle yapılmış, alttan üste doğru kıvrılarak giden bir kıvrık dal üzerinde asma yaprakları ve altta da üzüm salkımı dikkat çekmektedir. Bunun yanında, kalem işlerin çevresinde ince bir kazımayla verilmiş akantus ve rumi, kır çiçeklerini motiflerini hatırlatan bitkisel unsurlar işlenmiştir. Saatin gövdesinde yer alan sarkacı tamburu hatırlatan bir biçimde madenden yapılmış olup, cam bölmenin altında beş kalın telli ve teller üstte, ortada ve altta metal bir plakayla birbirine bağlanmış olarak verilmiştir.

Alt bölümde silmelerin oluşturduğu kareye yakın çerçeveler içerisinde, ortada yer alan dallar üzerinde sarı, beyaz ve pembe renkli üç adet menekşe, yapraklar ve kır çiçekleri göze çarpmaktadır. Ayrıca çerçevenin dört köşesinde geometrik şekiller içerisinde laleler ve kır çiçekleri yerleştirilmiştir. Motifler beyaz, kahverengi, pembe, kırmızı, sarı, siyah ve yeşil boyayla renklendirilmiştir.

Fot.70, No-11, Kadıköy Söğütlüçeşme Camisi saati

Fot.71, No-11, saatin yandan görünümü

Fot.72, No-11, saatin kadranı

Fot.73, No-11, saatin kadranı

Fot.74, No-11, saatin sarkacı

Fot.75, No-11, saatin içindeki süslemeler

Fot.76, No-11, saatin içindeki süslemeler

Fot.77, No-11, saatin içindeki süslemeler

Örnek No-12, Söğütlüçeşme Camisi (saat 2) : Söğütlüçeşme Camisi, mimarı Fevzi Hascan olan Kadıköy'de yer alan bir camidir. Kuşdili Camii de denir. Hasanpaşa, Söğütlü Çeşme Cd No:182 D:184, 34722 Kadıköy/İstanbul adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	12	Fotoğraf No	78-85
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (gül, karanfil, kalla, kasımpatı, kır çiçekleri, menekşe, yaprak), geometrik (çerçeve) süsleme unsuru motifler kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	215 cm.-42-54 cm.-31 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2021:394-396) : Yapılış tarihinin XIX. yy. son çeyreği olabileceği düşünülen saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış durumdadır. Sağlam vaziyette bulunan saat iki bölümlü imal edilmiştir. Bunlar üst bölüm, gövde kısmının bulunduğu bölüm ve alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saatin üst kısmını ve gövde kısmını cam kapaklı bir bölme örtmektedir. Saatin ahşap kasasında ve kadranında tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak konuyla ilgili çeşitli yayınlarda geçen bu saate benzer örnekler dikkate alındığında imal tarihinin XIX. yüzyıl son çeyreği olabileceği düşünülebilir. Saatin üst bölümünde, kadranında ve ahşap kasanın gövdesinde, sarkaçta, sarkacın arkasında herhangi bir süsleme karşımıza çıkmamaktadır. Saatin gövdesinde yer alan sarkacı tamburu hatırlatan bir biçimde madenden yapılmış olup, cam bölmenin altında beş kalın telli ve teller üstte, ortada ve altta metal bir plakayla birbirine bağlanmış olarak verilmiştir.

Saatin alt bölümünde iç içe geçiş silmelerin oluşturduğu çerçevenin içerisinde, ortada güller, kır çiçekleri, yapraklar, kasımpatı, karanfil, kalla, menekşelerin ve yaprakların oluşturduğu bir bitkisel kompozisyon tasvir edilmiştir. Kalemişi süslemelerde sarı, kırmızı, kahverengi, beyaz, yeşil renkler kullanılmıştır.

Fot.78, No-12, Kadıköy Söğütlüçeşme
Camisi saati

Fot.79, No-12, saat

Fot.80, No-12, saat üst ve alt bölümü

Fot.81, No-12, saatin sarkacı

Fot.82, No-12, saatin içi

Fot.83, No-12, saatin içi

Fot.84, No-12, saatin alt bölümü

Fot.85, No-12, saatin alt bölümünden detay

B.3. Üsküdar Saatleri : Üsküdar’da saat bulunan camilerden ve türbeden de bir örnek olmak üzere toplam 23 örnek seçilmiştir. Bazı örneklerin sadece kadranı ve saatin ahşap ksaı bulunmaktadır. Saatlerin bir kısmı önceden bulunduğu camilerde artık yer almamaktadır.

Örnek No.13, Ahmediye Camisi : Camii, Kefçe dede mahallesi, Gündoğumu caddesi, No:1’de yer almaktadır.

Örnek Sıra No	13	Fotoğraf No	86-93
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, çan çiçeği, gül, kır çiçeği, kıvrık dal, küpe çiçeği, lale, menekşe, rozet çiçeği, yaprak, yıldız çiçeği), geometrik (baklava, dikdörtgen, kare, yumurta) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	234 cm.-42-54 cm.-32 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:876-877) : XIX yy. son çeyreğine ait olabileceği düşünülen saat bozuk vaziyettedir.215 cm. boyunda, 44 cm. genişliğinde, 29 cm. kalınlığında olan saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olup, üç bölümlüdür. Bunlar üst bölüm, gövde ve alttaki kaide kısmıdır. Saat caminin dışında bir yerde korunmaktadır. Gövde üzerinde saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Ahşap gövdenin iç yüzeyine bezemelerin olduğu bir levha tutturulmuş durumdadır. Bezemeler tamir görerek, elden geçmiş olmalıdır. Saatin sarkacı ve kadranı saat üzerinde yoktur. Bozuk olan kadran harap durumdadır. Gövdenin ahşap iç yüzeyine sonradan eklenen dikdörtgen bir levha üzerine ince bir kazımayla kenarları yatay ve dikey olarak dikdörtgen çizilmiş, çizilen bu dikdörtgenin içerisine stilize edilmiş C ve S kıvrımlı akantuslar, kır çiçekleri, kıvrık dallar, rozet çiçekleri ve laleyi anımsatan çizgisel şekiller yerleştirilmiştir. Levhanın ortasında yapraklarla çevrili bir dal üzerine güller işlenmiştir. Beyaz, kahverengi, kırmızı, yeşil renk bezemelerde kullanılmıştır. Alt bölümün kenarında ve ön yüzünde kazımayla yapılmış, kareye yakın şekiller göze çarpmaktadır. Kareye yakın biçimde çizilmiş şeklin içerisinde, baklava dilimleri

dörtkenarda sıralanmış durumdadır. İç içe geçmiş çift sıra madalyonu andıran şeklin en içtekinin içerisinde yapraklar, menekşe, gül, kır çiçekleri, küpe çiçeği, rozet çiçeği gibi verilmiş bitkisel motifler göze çarpmaktadır. Bu madalyonun üst iki yan ve alt iki yan tarafında stilize edilmiş C ve S şekilli kıvrık dallar, çizgisel verilmiş akantuslar, üstte ve alta birer yıldız çiçekleri vardır. Motifler beyaz, kahverengi, kırmızı, mor, sarı, siyah ve yeşil boyayla renklendirilmiştir.

Fot.86, No-13, Üsküdar Ahmediye Camisi, dış görünüm

Fot.87, No-13, Üsküdar Ahmediye Camisi, dış görünüm, caminin tabelası

Fot.88, No-13, ahşap kasalı
saat

Fot.89, No-13, saatin
kadranı, alt kısmı

Fot.90, No-13, saatin ahşap
gövdesi

Fot.91, No-13, saatin gövdesi

Fot.92, No-13, gövde ve
alt kısım

Fot.93, No-13, alt kısım

Örnek No.14, :Altunizade Camisi : Altunizade mahallesi, Küçük Çamlıca caddesi üzerinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	14	Fotoğraf No	94-98
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, asma, buğday başağı, kır çiçeği, kıvrık dal, lale, üzüm, yaprak), geometrik (hilal, madalyon), nesneli (bukle, vazo) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	231 cm.-42-49 cm.-31 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:878-879) : Altan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, iki bölümlüdür. Bunlar üst bölümle, gövdenin bir arada ele alındığı bölüm ve alt kaide kısmıdır. Gövdenin üstünde saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme yer almaktadır. Saatin sarkacı, ağırlıkları kopmuş durumdadır. Üst Bölüm ve Gövde: Kadranın olduğu kısımda bezeme göze çarpmamaktadır. Saatin sarkacı tambur biçimli yapılmış, sarkaçla kadran arasındaki bağlantıyı sağlayan teller beş kalın telli olarak ele alınmış, tellerin araları buklerle bağlanmıştır. Kadranın alt kısmında, gövdenin iç ahşap yüzeyinde yedi adet buğday başağı sıralanmıştır. Buğday başaklarının altında ve iki yanında stilize edilerek çizgisel şekilde verilen asli formunu kaybeden akantuslar kır çiçekleri, kıvrık dallar, lale görünümlü bir vazo, asma yaprakları, üzüm salkımları, yapraklar tasvir edilmiştir. Motifler beyaz, kahverengi, kırmızı, sarı, siyah ve yeşil boyayla renklendirilmiştir. Saatin alt bölümünde kenarları iki sıra dikdörtgenden oluşmuş ahşap yüzeyin üzerinde oldukça aşınmış durumda olan ve zorlukla seçilebilen bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Yapraklar, menekşe, gül, kır çiçekleri, S ve C şekilli kıvrık dallar gibi motifler işlenmiştir.

Fot.94, No-14, Altunizade Camisi saati

Fot.95, No-14, Altunizade Camisi saatinin içi

Fot.96, No-14, Altunizade Camisi saatinin içi

Fot.97, No-14, Altunizade Camisi saatinin alt bölümü

Örnek No-15, Ayazma Camisi : Camii, Ayazma mahallesi, Ressam Ali Rıza Bey sokak, No:10'da yer almaktadır.

Örnek Sıra No	15	Fotoğraf No	98-103
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır. İngiliz yapımıdır. Benjamin Barber tarafından Londra'da imal edilmiştir.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, kır çiçeği, kıvrık dal, yaprak), geometrik (hilal, madalyon) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kazıma, ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	193 cm.-33 cm.-23 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:879-880) : XIX yy. son çeyreğinde yapılmış olabileceği düşünülen saat, kadranında belirtildiği gibi İngiliz yapımı ve Benjamin Barber tarafından Londra'da imal edilmiştir. Saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Sağlam olup, görünüm olarak da iyi durumda olan saat, üç bölümlüdür. Bunlar alınlık yani tepe kısmı, gövde kısmı ve alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saat camii içerisinde mihrabın yakınında duvara dayalı vaziyette yer almaktadır. Saatin sarkacını örten cam bölmeler bu saat üzerinde yoktur. Gövde kısmı kapalı durumdadır. Saatin kadranın da yer aldığı üst kısmının tavanını ahşap bir bölme örtmektedir. Kareye yakın ele alınmış tepelik bölümün üstünde, kaş kemer şeklinde bir biçim göze çarpmaktadır. Kadranın üzerinde cam bölme, metalden yapılan kadranın çevresinde ise, alt ve üst köşelerde tekrarlanmış olan kır çiçekleri, kıvrık dal ve yapraklardan oluşan bitkisel unsurlar yer almaktadır. En üstte bir hilal göze çarpmaktadır. Kadranın kenarları belli aralıklarla üçlü ot demetleriyle ve yarım yuvarlak kemer biçiminde ele alınmış, yaprağı hatırlatan motiflerle çevrilmiştir. Yan köşelerde içi içe girmiş madalyonlar içerisinde birer kır çiçeği bulunmaktadır. Alınlık kısmını açan kulpun alt ve üst tarafları karşılıklı verilmiş, stilize edilmiş akantuslardan oluşmuştur. Saatin kulpu, madalyon şeklinde olup, üstünde ne olduğu anlaşılamayan, elipsi andıran geometrik şekiller vardır. Gövdeyi saran, ahşaptan iç içe geçmiş dikdörtgenlerin dışında gövde üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kareye yakın formlu olan alt kısımda iç içe geçmiş iki kare şeklinde ahşap çıkıntıların dışında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Fot.98, No-15, Üsküdar Ayazma Camisi, iç görünüm.

Fot.99, No-15, ahşap kasalı saat

Fot.100, No-15, saatin kadranı

Fot.101, No-15, saatin gövdesi

Fot.102, No-15, saatin gövde ve alt kısmı

Fot.103, No-15, saatin alt bölümü

Örnek No-16, Bulgurlu Mescit Camisi : Camii, Üsküdar'da İnkilap mahallesi, Tavukçu Bakkal sokak, No:16'da bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	16	Fotoğraf No	104-109
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Saat ve ahşap kasa üzerinde herhangi bir süsleme unsuru kullanılmamıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	230 cm.-48 cm.-25 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:881-882) : Yapılış tarihinin XIX. yy. son çeyreği olabileceği düşünülen saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olup bozuk durumdadır. Ahşap kasası cilayla parlatılmış olup, iki bölümlüdür. Bunlar üst ve gövde kısmının bir arada bulunduğu bölüm ve alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Kadranı ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Saatin kadranın da yer aldığı üst kısmı kareye yakın yatay ahşap bir bölme örtmektedir. Kadranın da yer aldığı bu bölümde herhangi bir bezeme unsuru karşımıza çıkmamaktadır. Gövde üzerinde yer alan, metalden madalyonu andırır bir biçimde yapılmış sarkaç, tamburu anımsatan bir şekilde verilmiştir. Kadranın altından çıkarak alta doğru giden sarkaç, iki kalın telli olarak, dikey şekilde yakın aralıklarla sıralanmıştır. Tellerin araları, sarkacın iki ayrı yerinde birer bukleye birbirine bağlanmaktadır. Sarkacın üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kareye yakın formlu olan alt kısımda herhangi bir süsleme göze çarpmamaktadır.

Fot.104, No-16, Üsküdar Bulgurlu Mescid Camisi, dış görünüm.

Fot.105, No-16, Üsküdar Bulgurlu Mescid Camisi, iç görünüm.

Fot.106, No-16, ahşap kasalı saat

Fot.107, No-16, saatin yandan görünümü

Fot.108, No-16, saatin kadran ve gövdesi

Fot.109, No-16, saatin gövde ve alt bölümü

Örnek No-17, Burhaniye Camisi : Burhaniye mahallesi, Abdullah Ağa caddesi, No:39/b’de yer almaktadır. 2012 yılındaki incelemede camide bulunan saatin 2025 yılındaki incelememizde caminin kapıları kapalı olduğundan dolayı içeri girilememiş, dış pencerelerinden içeriye doğru bakınca saat görülememiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğüne görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış veya camide uygun bir yere kaldırılmış olabilir.

Örnek Sıra No	17	Fotoğraf No	110-117
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, gül, kır çiçeği, kıvrık dal, krizantem, küpe çiçeği, menekşe, rozet çiçeği, yaprak, yıldız çiçeği), geometrik (baklava, çark-ı felek, dikdörtgen, hilal, kare, yumurta) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	222 cm.-42- cm.-30 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:882-883): Yapılış tarihinin XIX. yy. son çeyreği olabileceği düşünülen saat, bozuk durumdadır. Altan üste doğru dikdörtgene yakın bir biçimde ele alınmış olan saat, iki bölümlüdür. Bunlar gövde ve üst bölümün bir arada ele alındığı bölüm ve saatin alt tarafında olan kaide kısmıdır. Gövdenin üzerinde saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Kadranın arkasına mukavva karton yerleştirilmiştir. Tepelik kısmında kalem işi, stilize edilmiş, asli formunu kaybetmiş C ve S şekilli bitkisel süslemeler ile ne olduğu anlaşılamayan çizimler yer almaktadır. Alınlığın üstünde ve yatay verilmiş ahşabın ön yüzünde bordür şeklinde giden bezemeler vardır. Alttaki ilk ve son bordürün içerisinde baklava dilimine benzeyen motifler sıralanmıştır. Ortada yer alan dizide ise; C ve S şekilli akantuslar, kıvrık dallar dikkat çekmektedir. Gövde üzerinde tambur biçimli, madenden yapılmış sarkaç, sarkacı tutan yedi tel, telleri birbirine bağlayan bukleler görülmektedir. Sarkacın arkasında yer alan ahşabın gövde yüzeyine, stilize edilmiş C ve S kıvrımlı kıvrık dallar ve akantuslar, ortada bulunan yumurta biçimli panonun içerisine de gül, kır çiçekleri, krizantem, küpe çiçeği, menekşe, rozet çiçekleri, yaprak ve yıldız çiçeği yerleştirilmiştir. Alt bölümün kenarlarında

çark-ı feleği andıran C şekilli motifler, yatay ve dikey çizilmiş çubuklar görülmektedir. Alt bölümün merkezinde iç içe geçmiş iki yumurta formunu andıran şekilden ilkinin içerisinde bordür şeklinde akantuslar, kır çiçekleri ve yıldız çiçekleri belli aralıklarla dizilmiştir. Yumurta biçimli panonun tam merkezinde ise; yapraklar, menekşe, güller, kır çiçekleri, rozet çiçeğini anımsatan motifler işlenmiştir. Motifler beyaz, kahverengi, kırmızı, sarı, siyah ve yeşil boyayla renklendirilmiştir.

Fot.110, No-17, Üsküdar Burhaniye Camisi, iç görünüm

Fot.111, No-17, Üsküdar Burhaniye Camisi, iç görünüm

Fot.112,No-17, ahşap kasalı saat

Fot.113, No-17, saatin kadranı

Fot.114, No-17, saatin sarkacı

Fot.115, No-17, saatin sarkacı ve alt bölümü

Fot.116, No-17, saatin alt bölümü

Fot.117, No-17, saatin içi

Örnek No-18, Çiçekçi (Küçük Selimiye) Camisi : Camii, Selimiye mahallesinde, Tıbbiye caddesi üzeri, No:14'tedir. 2012 yılındaki incelemede camide bulunan saatin 2025 yılındaki incelememizde yerinde olmadığı gözlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış olabilir.

Örnek Sıra No	18	Fotoğraf No	118-123
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır. İngiliz yapımı olup, Ralph Gout tarafından Londra'da imal edilmiştir.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, gül, kasımpatı, kır çiçeği, kıvrık dal, küpe, menekşe, palmet, saat çiçeği, yaprak), geometrik (dikdörtgen, kare, yumurta), nesneli (bayrak, borazan, çadır, davul, kılıç, küre, mızrak, püskül, tabanca, teber, top) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemşi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	205 cm.-23 cm.-32 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:883-884) : Yapılış tarihinin XIX. yy. son çeyreği olabileceği düşünülen saatin kadranında İngiliz yapımı ve Ralph Gout tarafından Londra'da imal edildiğini gösteren ibare bulunmaktadır. Saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Görünüm olarak iyi ve çalışır durumda olan saat, üç bölümlüdür. Bunlar alınlık yani tepe kısmı, gövde kısmı ve alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saat camide mihraba bitişik olarak duvara dayalı vaziyettedir. Saatin sarkacını cam bölme kuşatmaktadır. Saatin gövde kısmı açık durumdadır. Saatin kadranın da yer aldığı üst kısmının tavanını ahşap bir bölme örtmektedir. Kareye yakın ele alınmış tepelik bölümün üstünde, yuvarlak kemer formlu veya ters C şeklini andıran bir biçim göze çarpmaktadır. Bu yuvarlak kemeri veya yatay büyük bir C' yi andıran bölümün üç kenarında kare şeklinde bir çıkıntı bulunmaktadır. Orta çıkıntı daha büyük olup, üzerinde bir küre vardır. Kadranın üzerinde cam bölme, çevresinde, güller, menekşeler, kasımpatı, kır çiçekleri, kıvrık dallar, küpe çiçekleri, saat çiçekleri ve yapraklardan oluşan, bir natürmort dikkat çekmektedir. Ayrıca alınlığın iki yan kenarında ajur tekniğini hatırlatan kafesli küçük birer bölüm vardır. Gövdeyi saran, dikdörtgeni hatırlatan

ahşap çıkıntıların dışında gövde üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Dikdörtgene yakın formlu olan alt kısımda iç içe geçmiş üç pano karşımıza çıkmaktadır. En dıştaki dikdörtgen bir panodur. Bunun köşeleri stilize edilmiş akantuslar ve palmet motifi işlenmiştir. Yumurta formunu hatırlatan geometrik pano içerisinde yer alan üçüncü bir panoda ise; bayraklar veya flamalar, borazan, çadır (bu tür eşyaların saklandığı bir sandık da olabilir), davullar, kılıç, mızrak, tabanca, teber, top gibi nesneler tasvir edilmiştir. Flamalar veya bayrakların uçlarında sallanan püskülde görülmektedir.

Fot.118, No-18, Üsküdar Küçük Selimiye (Çiçekci) Camisi, dış görünüm

Fot.119, No-18, Üsküdar Küçük Selimiye (Çiçekci) Camisi, dış görünüm

Fot.120, No-18, ahşap kasalı saat

Fot.121, No-18, saatin üst ve gövde kısmı

Fot.122, No-18, saatin üst bölümü

Fot.123, No-18, saatin alt bölümü

Örnek No-19, Beylerbeyi (Hamid-I Evvel) Camisi (saat 1) : Camii, Küplüce mahallesi, Mehmetağa caddesi üzerinde, No: 44'te yer almaktadır. Caminin mihrabının yakınında iki saat bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	19	Fotoğraf No	124-130
İmal Tarihi	XIX. yy. üçüncü çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır. İngiliz yapımıdır. Edward Prior tarafından Londra'da imal edilmiştir.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (gül, kır çiçeği, küpe çiçeği, rozet çiçeği, yaprak, yıldız çiçeği), geometrik (dikdörtgen, kare), nesneli (balta, bayrak, davul, kılıç, küre, ok, top) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kakma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	210 cm.-33 cm.-17 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:880) : XIX yy. üçüncü çeyreğine ait olabileceği düşünülen saatin kadranda İngiliz yapımı olan ve Edward Prior tarafından Londra'da imal edilmiş olduğunu belirten bir ibare vardır. Saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Sağlam ve çalışır durumda olan saat, üç bölümlüdür. Bunlar alınlık yani tepe kısmı, gövde kısmı ve alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saat mihrapla aynı hizada, köşede duvara bitişik olarak yer almaktadır. Saatin sarkacını örten cam bölmeler bu saat üzerinde yoktur. Gövde kısmı kapalı durumdadır. Saatin kadranda da yer aldığı üst kısmının tavanını ahşap bir bölme örtmektedir. Kareye yakın ele alınmış tepelik bölümün üstünde, kaş kemeri veya C şeklini hatırlatan bir biçim göze çarpmaktadır. Bu kaş kemeri veya yatay büyük bir C yi andıran bölümün üç kenarında kare şeklinde bir çıkıntının üzerinde yuvarlak birer küre yer almaktadır. Kadranda üzerinde cam bölme, çevresinde ise, çeşitli renkte güller, kır çiçekleri, küpe çiçekleri, rozet çiçekleri, yıldız çiçekleri ve yapraklardan oluşan bir natürmort bulunmaktadır. Gövdeyi saran, iç içe geçmiş dikdörtgenlerin dışında gövde üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kareye yakın formlu ve ayaklı olan bu bölümde iç içe geçmiş ahşaptan kare şeklinde çıkıntılar ile bunun içerisinde yumurta şeklinde kakılan bir pano vardır. Balta, bayrak, davul, ok, kılıç, top gibi nesneler panonun içine işlenmiştir.

Fot.124, No-19, Beylerbeyi (Hamid'i Evvel) Camisi saati

Fot.125, No-19, saatin üstü ve gövdesi

Fot.126, No-19, saatin kadranı

Fot.127, No-19, saat

Fot.128, No-19, saatin yandan görünümü

Fot.129, No-19, saatin alt kısmı

Fot.130, No-19, saatin alt bölümünden ayrıntı

Örnek No-20, Beylerbeyi (Hamid-I Evvel) Camisi (saat 2) : Camii, Küplüce mahallesi, Mehmetağa caddesi üzerinde, No: 44'te yer almaktadır.

Örnek Sıra No	20	Fotoğraf No	131-137
İmal Tarihi	XIX. yy. üçüncü çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır. İngiliz yapımıdır. Marwick-Markham tarafından Londra'da imal edilmiştir.		
Süsleme Konuları	Geometrik (dikdörtgen, kare, küre) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	230 cm.-36 cm.-27 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:880-881) : XIX yy. üçüncü çeyreğine ait olabileceği düşünülen saat alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olup, üç bölümlüdür. Bunlar alınlık yani tepe kısmı, gövde kısmı ve alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saatin kadranında yazan ibareye göre İngiliz yapımı ve Marwick-Markham tarafından Londra'da imal edilmiştir. Saat çalışır durumdadır. Ahşap kasası yer yer aşınmış, ahşap kasanın sağ yan üst kısmı biraz kırılmıştır. Fakat görünüm olarak nispeten iyi durumdadır. Saat camide mihrabın olduğu duvara bitişik olarak duvarın köşesinde durmaktadır. Saatin sarkacını örten cam bölmeler bu saat üzerinde yoktur. Gövde kısmı kapalı durumdadır. Saatin kadranın da yer aldığı üst kısmının tavanını ahşap bir bölme örtmektedir. Kareye yakın ele alınmış tepelik bölümün üstünde, C veya yarım yuvarlak kemer şeklinde bir biçim göze çarpmaktadır. Bu yarım yuvarlak kemer veya yatay büyük bir C' yi andıran bölümün ortasında kare şeklinde bir çıkıntının üzerinde yuvarlak bir küre bulunmaktadır. Kadranın üzerinde cam bölme yer almaktadır. Gövdeyi saran, iç içe geçmiş ahşap profilden oluşmuş dikdörtgenlerin dışında gövde üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kareye yakın formlu olan alt kısımda iç içe geçmiş kareye yakın biçimli profiller yüzeyden çıkıntı yaparak geometrik bir süsleme oluşturmaktadır..

Fot.131, No-20, Beylerbeyi (Hamid'i Evvel) Camisi saati

Fot.132, No-20, Beylerbeyi Camisi saati

Fot.133, No-20, Beylerbeyi Camisi saati

Fot.134, No-20, saatin üst bölümü

Fot.135, No-20, Beylerbeyi Camisi saatin kadranı

Fot.136, No-20, saatin üst ve gövde kısmı

Fot.137, No-20, saatin alt kısmı

Örnek No-21, Çinili Camisi : Camii, Muratreis mahallesi, Çinili Hamam sokak, No:1’de bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	21	Fotoğraf No	138-144
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır. İngiliz yapımı olarak, Londra’da yapılmış olabilir.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (kır çiçeği, kıvrık dal, menekşe, yaprak), geometrik (dikdörtgen, kare), gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	236 cm.-42 cm.-27 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:884-885) : Yapılış tarihinin XIX. yy. son çeyreği olabileceği düşünülen saat, sağlam durumdadır. Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, iki bölümlüdür. Bunlar kadranın yer aldığı üst kısım ile gövde ve dört küçük ayağında bulunduğu alt, kaide kısmıdır. Saat duvara dayalı vaziyette zeminde yer almaktadır. Gövde ve alınlığın üstünde saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Üst kısım ve kadranın çevresi sade yapılmış olup süsleme bulunmamaktadır. Tambur biçimli, madenden yapılmış sarkaç, camın altında yer almaktadır. Sarkacın ortasında bulunan madalyonun iç kenarında zincir şeklinde ince bir bordür dizilmiştir. Sarkacı yedi tel tutmakta ve tellerin araları buklelerle bağlanmaktadır. Alt kısımda iç içe geçmiş, kazımayla yapılmış birçok dikdörtgeni andıran şekillerin içerisinde yapraklar, menekşe, kır çiçekleri, kıvrık dal ve yaprak gibi yöresel bitkisel motiflerden oluşan bir demet çiçek göze çarpmaktadır. Motifler beyaz, kahverengi, sarı, siyah ve yeşil boyayla renklendirilmiştir.

Fot.138, No-.21, Çinili caminin iç görünümü

Fot.139, No-.21, ahşap kasalı saat

Fot.140, No-.21, ahşap kasalı saat

Fot.141, No-.21, ahşap kasalı saatin kadranı

Fot.142, No-.21, ahşap kasalı saatin sarkacı

Fot.143, No-.21, saatin alt bölümü

Fot.144, No-.21, saatin alt bölümünden
detay

Örnek No-22, Kandilli Camisi : Camii, Çengelköy’de Kandilli mahallesinde, deniz kenarında, İskele caddesi, No:4’te bulunmaktadır. 2025 yılındaki incelememizde camide restorasyon olduğundan saatin yerinde olup olmadığını gözlemleyemedik.

Örnek Sıra No	22	Fotoğraf No	145-150
İmal Tarihi	XIX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır. İngiliz yapımıdır. Ralph Gout tarafından Londra’da imal edilmiştir.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (gelincik, gül, kasımpatı, kır çiçeği, küpe, menekşe, saat çiçeği, sümbül, yaprak), geometrik (dikdörtgen, kare), nesneli (küre) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	214 cm.-33 cm.-25 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:886-887) : Yapılış tarihinin XIX. yy. ilk çeyreği olabileceği düşünülen saat, 214 cm. boyunda, 33 cm. genişliğinde, 25 cm. kalınlığında bir ölçüye sahiptir. Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saatin kadranında İngiliz yapımı ve Ralph Gout tarafından Londra’da imal edildiğini yazan ibare bulunmaktadır. Osmanlıca olarak saati yapanın ismi ve yapılış yeri de verilmiştir. Saat bozuk durumda fakat kadranındaki aşınmalar, ahşap kasasının alt bölümündeki aşınmalar dışında görünüm olarak nispeten iyi durumda gözükken saat, üç bölümlüdür. Bunlar alınlık yani tepe kısmı, gövde kısmı ve alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saat camide mihrapla aynı hizada duvara dayalı vaziyette yer almaktadır. Saatin sarkacını örten cam bölme bu saat üzerinde yoktur. Gövde kısmı kapalı durumdadır. Saatin kadranın da yer aldığı üst kısmının tavanını ahşap bir bölme örtmektedir. Alınlık bölümünün üstünde belli aralıklarla üç çıkıntı vardır. Yarım yuvarlak kemeri veya yatay büyük bir C yi andıran üst bölümün üzerindeki üç çıkıntıdan ikisinin üzerinde yuvarlak birer küre bulunmaktadır. Kadranın üzerinde cam bölme, çevresinde ise, gelincikler, çeşitli renkte güller, menekşeler, kır çiçekleri, küpe çiçekleri ve saat çiçekleri, sümbüller ve yapraklardan oluşan, batılı bir tabloyu hatırlatan natürmort yer almaktadır. Gövdeyi saran, iç içe geçmiş dikdörtgene yakın ahşap profillerin dışında gövde üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Saatin kapalı kasasının içerisinde bulunan

sarkacını tutan nesnenin üzeri kazımayla onbaşı nişanı gibi belli aralıklarla verilerek tekrarlanmıştır. Kareye yakın dikdörtgen formlu olan alt bölümde iç içe geçmiş iki kare şeklinde verilmiş çıkıntı yapan, ahşap profillerin dışında herhangi bir bezeme görülmemektedir.

Fot.145, No-22, Üsküdar, Kandilli Camisi

Fot.146, No-22, Üsküdar, Kandilli Camisi iç görünüm

Fot.147, No-22, Üsküdar, Kandilli Camisi saati

Fot.148, No-22, saatin kadranı

Fot.149, No-22, saatin üst ve gövde bölümü

Fot.150, No-22, saatin gövde ve alt bölümü

Örnek No-23, Kaptanpaşa Camisi : Camii, Ahmet Çelebi mahallesi, Kaptanpaşa sokak, No:9'da yer almaktadır.

Örnek Sıra No	23	Fotoğraf No	151-158
İmal Tarihi	1893'te yapılmıştır.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır. Osmanlı yapımıdır. Yusuf adında bir usta tarafından yapılmıştır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (kır çiçeği, menekşe, yaprak), geometrik (dikdörtgen, kare), nesneli (bukle, sepet) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	243 cm.-46 cm.-29 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:887-888) : Yapılış tarihi 1893 yılı olan saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, dört bölümlüdür. Bunlar saat ile ilgili ismin yer aldığı kitabe, üst kısım, gövde ve alt kaide kısmıdır. Saat mihrapla aynı hizada, duvara dayalı çalışır vaziyette yer almaktadır. Sağlam durumdadır. Kitabe, gövde ve alınlığın üstünde saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır.

Kitabe üzerinde de;” -Saatin mucize Hazreti Yusuf idün, -Ehad ile darbından işit leyl ü nehâr, -İsmi Yusuf sad’o panca şeş (156) olduk şumare, -Saate bakınca geçmez o hesap üzere yenice çalar 1311” ibaresi yazılıdır. Dört satırlık saatin kitabesinde; Bu saati 1311/1893 Yusuf adında bir usta tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Kadranın çevresinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Tambur biçimli, madenden yapılmış beş telli olan, aralarında bukleler bulunan sarkaç, cam bölmenin altında yer almaktadır. Sarkacın arkasında olan gövde yüzeyinde gelişigüzel ahşap boyası ile yapılmış S veya C şekilli süsleme unsurları göze çarpmaktadır. Alt bölümde kareye yakın çift sıra çizilmiş bir düzlem üzerinde, bir sepetin içerisinde stilize edilmiş yapraklar, menekşe, kır çiçekleri, yöresel bitkisel motifler göze çarpmaktadır. Motifler beyaz, kahverengi, sarı, siyah ve yeşil boyayla renklendirilmiştir.

Fot.151, No-23, Üsküdar Kaptanpaşa Camisi, dış görünüm

Fot.152, No-23, Üsküdar Kaptanpaşa Camisi, saat

Fot.153, No-23,
Caminin saati

Fot.154, No-23, Caminin saati

Fot.155, No-23, saatin kadranı

Fot.156, No-23, gövde
ve alt bölüm.

Fot.157, No-23, saatin alt
bölümü

Fot.158, No-23, ahşap kasanın
alt bölümü

Örnek No-24, Kısıklı Abdullah Ağa Camisi : Kısıklı mahallesi, Kısıklı caddesi, Cami sokakta bulunmaktadır. 2012 yılındaki incelemede camide bulunan saatin 2025 yılındaki incelememizde yerinde olmadığı gözlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış olabilir.

Örnek Sıra No	24	Fotoğraf No	159-165
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, gül, kır çiçeği, kıvrık dal, küpe çiçeği, lale, menekşe, rozet çiçeği, yaprak), geometrik (çark-ı felek, dikdörtgen), nesneli (bukle) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	233 cm.-56 cm.-28 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:888-889) : Yapılış tarihi XIX. yy. son çeyreği olabileceği düşünülen saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan bozuk olan saat, iki bölümlüdür. Bunlar kadranın bulunduğu üst bölüm ile gövdenin yer aldığı bölüm ve altta yer alan kaide kısmıdır. Saat duvara dayalı vaziyette caminin içerisinde, girişe yakın bir yerde bulunmaktadır. Gövdenin üzerinde saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Tepelik kısmında ön yüzünde yatay şekilde bordür şeklinde verilen kalem işi bitkisel süslemeler yer almaktadır. Gül, menekşe, kır çiçekleri, kıvrık dal ve yapraklar tasvir edilmiştir. Sarkacın bulunduğu gövde kısmında sarkaç ve ağırlıklar görülmektedir. Sarkaç, tambur biçimli olarak madenden yapılmıştır. Sarkacı tutan yedi tane kalın tel, kalın telleri birbirine bağlayan bukleler göze çarpmaktadır. Ahşap kasanın gövdesinin iç tarafında, sarkacın arkasında üst ve alt tarafta stilize edilmiş C ve S kıvrımlı akantuslar, laleyi andıran şekiller ve kıvrık dallar ince bir kazımayla ahşabın yüzeyine çizilmiştir. Ahşap yüzeyin ortasında bulunan tasvirler ise; gül, menekşe, rozet çiçeği ve yapraklar yerleştirilmiştir. Sarkacın ortasında bulunan madalyonun iç kenarında zincir şeklinde ince bir bordür dizilmiştir. Bu bordürün içerisinde örülü bir meyve tabağı üzerinde armutlar, üzüm salkımları ve asma yaprakları, kiraz ile yapraklar sıralanmıştır. Motifler beyaz, kahverengi, kırmızı, sarı ve yeşil boyayla

renklendirilmiştir. Kaide kısmının ahşap yüzeyinde ince bir kazımayla çizilmiş dikdörtgene yakın şekil ve köşelerde çark-ı feleği andıran motiflerle birlikte yapılan çizimlerle birlikte bir demet içerisinde yapraklar, menekşe, güller, kır çiçekleri, küpe çiçeği, rozet çiçeği ve yapraklar gibi bitkisel motifler göze çarpmaktadır. Motifler beyaz, kahverengi, kırmızı ve yeşil boyalıdır.

Fot.159, No-24, Kısıklı Abdullah Ağa Camisi saati

Fot.160, No-24, saat

Fot.161, No-24, saatin sarkacı, içi

Fot.162, No-24, saatin sarkacı, içi

Fot.163, No-24, saatin kadranı ve sarkacı, içi

Fot.164, No-24, saatin alt bölümü

Fot.165, No-24, saatin alt bölümünden detay

Örnek No-25, Nasuhi Mehmet Efendi Camisi (saat 1) : Camii, Doğancılar caddesi üzerinde, Kefçedede mahallesinde, No:206'da yer almaktadır. 2010-2012 yılındaki incelemede camide bulunan saatin 2025 yılındaki incelememizde yerinde olmadığı gözlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğüne görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış olabilir.

Örnek Sıra No	25	Fotoğraf No	166-173
İmal Tarihi	XX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, kır çiçeği, kıvrık dal, üzüm, yaprak, yıldız çiçeği), geometrik (dikdörtgen, kare, madalyon), nesneli (bukle) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	233 cm.-42 cm.-29 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:890) : Yapılış tarihinin XX. yy. ilk çeyreği olabileceği düşünülen saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, üç bölümlüdür. Bunlar kadranın bulunduğu üst bölüm, gövde ve alt kaide kısmıdır. Saat mihrapla aynı hizada duvara dayalı vaziyette yer almaktadır. Gövde ve alınlığın üstü cam bölmelidir. Saat bozuk vaziyettedir. Üst bölümde kadranın etrafında, dört köşede ters üçgeni andıran geometrik bir şeklin içerisinde birer yıldız çiçeği motifi yer almaktadır. Tambur biçimli, madenden yapılmış sarkaç, camın altında bulunmaktadır. Madalyonu tutan sarkacın yedi tane kalın teli vardır. Tellerin araları iki yerde buklelerle tutturulmuştur. Alt kısımda bulunan kaidenin kenarları kareye yakın bir biçimde çift sıra ince bir kazımayla çizilidir. Ortada iç içe geçmiş çift sıra oval madalyonu andıran panonun ilkinin içerisinde bordür şeklinde dizili, stilize olmuş, C ve S şekilli akantuslar işlenmiştir. En içteki diğer oval madalyonun içerisinde ise; kıvrık dallar bezemeleri aşınmış olup, zorlukla seçilebilen stilize edilmiş akantuslar, yapraklar, kır çiçekleri, üzüm salkımları gibi verilmiş yöresel bitkisel motifler göze çarpmaktadır.

Fot.166, No-25, Üsküdar Doğancılar Nasuhi Mehmet Efendi Camisi, dış görünüm

Fot.167, No-25, Üsküdar Doğancılar Nasuhi Mehmet Efendi Camisi, dış görünüm

Fot.168, No-25, Üsküdar Doğancılar Nasuhi Mehmet Efendi Camisi, iç görünüm

Fot.169, No-25, Üsküdar Doğancılar Nasuhi Mehmet Efendi Camisi, iç görünüm

Fot.170, No-25, ahşap kasalı saat

Fot.171, No-25, saatin kadranı

Fot.172, No-25, saatin kadranı ve sarkacı

Fot.173, No-25, saatin sarkacı ve alt bölümü

Örnek No-26, Nasuhi Mehmet Efendi Camisi (saat 2) : Camii, Doğancılar caddesi üzerinde, Kefçedede mahallesinde, No:206'da yer almaktadır. 2010-2012 yılındaki incelemede camide bulunan saatin 2025 yılındaki incelememizde yerinde olmadığı gözlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğüne görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış olabilir.

Örnek Sıra No	26	Fotoğraf No	174-177
İmal Tarihi	XX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, buğday başağı, kır çiçeği, kıvrık dal, küpe, menekşe, yaprak), geometrik (dikdörtgen, kare), nesneli (bukle) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	233 cm.-44 cm.-30 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:890-891) : Yapılış tarihinin XX. yy. ilk çeyreği olabileceği düşünülen saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, iki bölümlüdür. Bunlar üst bölüm ile gövdenin birlikte ele alındığı bölüm ve kaide kısmıdır. Saat duvara dayalı vaziyette mihrabın bitişiğinde yer almaktadır. Gövde üstünde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Saat çalışmaz haldedir. Kadranın çevresinde ve üst kısımda bezeme bulunmamaktadır. Tambur biçimli, yedi kalın telli madenden yapılmış sarkaç, camın altında göze çarpmaktadır. Sarkacın arka tarafında, ahşap kasanın gövdesinin içinde karşılıklı dizilmiş buğday başakları, stilize edilmiş C ve S kıvrımlı kır çiçekleri, kıvrık dallar, akantuslar, küpe çiçekleri, menekşeler, yapraklar işlenmiştir. Bazı motifler aşındığından zorlukla seçilebilmektedir. Motifler beyaz, kahverengi, kırmızı, sarı, siyah ve yeşil boyayla renklendirilmiştir. Alt bölümde herhangi bir motifin yer aldığı bezeme yer almamaktadır.

Fot.174, No-26, Nasuhi Mehmet Efendi Camisi saati

Fot.175, No-26, saatin içi

Fot.176, No-26, saatin içi

Fot.177, No-26, saatin alt bölümü

Örnek No-27, Rumi Mehmet Paşa Camisi : Camii, Rumi Mehmet Paşa mahallesinde, Eşref sokakta bulunmaktadır. 2010-2012 yılındaki incelemede, camide bulunan saatin 2025 yılındaki incelememizde yerinde olmadığı gözlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış olabilir.

Örnek Sıra No	27	Fotoğraf No	178-184
İmal Tarihi	XX. yy. ilk. çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, kır çiçeği, kıvrık dal), geometrik (dikdörtgen, kare) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	237 cm.-48 cm.-25 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:891-892) : Yapılış tarihinin XX. yy. ilk çeyreği olabileceği düşünülen saat, Altan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, üç bölümlüdür. Bunlar üst kısım, gövde ve kaide kısmıdır. Saat mihraba bitişik olarak duvara dayalı vaziyette yer almaktadır. Gövde ve üst bölümün üzerinde cam bölme bulunmaktadır. Tepelik kısmında Arapça sayılarla verilmiş kadranı yer almaktadır. Kadranın çevresinde ve ahşap yüzeyin üzerinde süsleme göze çarpmamaktadır. Tamburu anımsatan biçimde madenden yapılmış olan sarkaç, cam bölmenin altında yedi kalın telli olarak sarkacın madalyonuna tutturulmuştur. Tellerin arasına birbirine bağlamak için bukleler kullanılmıştır. Sarkacın çevresinde ve ahşap kasanın iç bölümünde bezeme bulunmamaktadır. Ahşap kasanın üst ve alt kenar köşelerinde stilize edilmiş S ve C şekilli akantuslar, kır çiçekleri, kıvrık dallar dekoratif amaçla, ince bir kazımayla yapılmıştır. Alt Bölüm’de iç içe geçmiş, kazımayla verilmiş, iki kareyi andıran şeklin en dıştaki olanı, dört köşede süsleme amaçlı olarak üstten aşağıya doğru bir açı teşkil edecek şekilde ele alınmıştır.

Fot.178, No-27, Üsküdar Rum Mehmet Paşa Camisi, dış görünüm

Fot.179, No-27, Üsküdar Rum Mehmet Paşa Camisi, dış görünüm

Fot.180, No-27, Üsküdar Rum Mehmet Paşa Camisi, dış görünüm

Fot.181, No-27, ahşap kasalı saati

Fot.182, No-27, saatin kadranı

Fot.183, No-27, saatin sarkacı ve alt bölümü

Fot.184, No-27, alt bölüm

Örnek No-28, Şehit Süleyman Paşa Camisi : Camii, Doğancılar'da Halk caddesi üzerinde yer almaktadır. 2012 yılındaki incelemede camide bulunan saatin 2025 yılındaki incelememizde yerinde olmadığı gözlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğünce görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış olabilir.

Örnek Sıra No	28	Fotoğraf No	185-192
İmal Tarihi	XIX. yy. üçüncü çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (asma yaprağı, buğday başağı, gül, kasımpatı, kır çiçeği, menekşe, orkide, rozet çiçeği, üzüm, yaprak), geometrik (dikdörtgen, yumurta) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	225 cm.-53 cm.-30 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:892-893) : Yapılış tarihinin XIX. yy. üçüncü çeyreği olabileceği düşünülen saat, bozuk durumdadır. Alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, iki bölümlüdür. Bunlar üst bölüm, gövde ve kaide kısmıdır. Saat caminin içerisinde uygun bir yerde yer almaktadır. Gövde ve üst bölümün üzerinde cam bölme bulunmaktadır. Saatin kadranı ve sarkacı bulunmamaktadır. Saatin metal aksamının yerinde olmayışı ile ilgili olarak ne olduğu hakkında bir fikir elde edilemedi. Üst kısımda süsleme yer almamaktadır. Kadranın ve kadrana bağlı sarkaç ve ağırlıklar ahşap kasa üzerinde yoktur. Ahşap kasanın iç tarafında yumurta biçimli bir panonun içerisinde gül, kasımpatı, kır çiçekleri, menekşe, orkide, rozet çiçeği işlenmiştir. Panonun üst tarafında iki yana karşılıklı dizilmiş dörder sıra buğday başakları tasvir edilmiştir. Panonun altına ise; asma yaprakları ve üzüm salkımları yerleştirilmiştir. Gövde yüzeyinin üstten alta doğru çevresi ince bir kazımayla üstte ve gövde üzerinde dikdörtgen şeklinde iç içe iki sıra halinde çizilmiştir. Motifler beyaz, kahverengi, kırmızı, mor, sarı ve yeşil boyayla renklendirilmiştir. Alt bölüm'de ise, Açık kahverengi ve krem rengiyle yapılan boya veya ahşap cilasının ahşap yüzeyin iki tarafına karşılıklı olarak fırça darbeleriyle sürülmesi ile elde edilen süslemenin dışında süsleme bulunmamaktadır.

Fot.185, No-28, Şehit Süleyman Paşa Camisi, dış görünüm

Fot.186, No-28, Şehit Süleyman Paşa Camisi, dış görünüm

Fot.187, No-28, ahşap kasalı saat

Fot.188, No-28, ahşap kasalı saat

Fot.189, No-28, saatin içi

Fot.190, No-28, saatin içi

Fot.191, No-28, saatin gövde ve alt bölümü

Fot.192, No-28, saatin alt bölümü

Örnek No-29, Üsküdar Şemsi Paşa Camisi : Camii, Rumi Mehmet Paşa mahallesinde, Şemsipaşa meydanında, deniz kenarında bulunmaktadır. İstanbul, Üsküdar, Harem Sahil Yolu Cad., 4. Caminin duvar saati 2011 yılında Vakıflar Genel Müd. yetkililerince görülen lüzum üzerine camiden teslim alınmıştır.

Örnek Sıra No	29	Fotoğraf No	193-198
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Sağlam durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, gül, kır çiçeği, kıvrık dal, küpe çiçeği, menekşe, yaprak, yıldız çiçeği), geometrik (baklava, dikdörtgen, kare, yumurta) gibi unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	230 cm.-42 cm.-31 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:893-894) : Yapılış tarihinin XIX.yy. son çeyreği olabileceği düşünülen saat alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan çalışır durumda olan saat, iki bölümlüdür. Bunlar üst kısım ile gövdenin bir arada verildiği bölüm ve alt kaide kısmıdır. Saat Vakıflar Gn.Müd. ilgililerince camiden alınmadan önce mihraba bitişik olarak duvara dayalı vaziyette yer almaktaydı. Ahşap gövdenin üzerinde, saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Saatin üst bölümünde ahşap yüzey üzerinde yatay olarak kazımayla verilmiş, ne olduğu anlaşılamayan çizimlerle birlikte, stilize edilmiş S ve C kıvrımlı akantus, kıvrık dal gibi son derece değişime uğrayarak özelliğini kaybetmiş bitkisel süslemeler verilmiştir. Kadranın çevresinde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Tamburu hatırlatan bir biçimde madenden yapılmış olan sarkaç, cam bölmenin altında yedi kalın telli ve teller bukleye birbirine bağlantılı olarak verilmiştir. Sarkacın arkasında bulunan ahşap iç yüzeyinde yumurta biçimli panonun çevresi iç içe geçmiş bordürlerden oluşmaktadır. İlk bordürün içerisinde baklava dilimleri göze çarpmaktadır. İkinci bordürde ise; ince çizgi halinde yumurta formu birkaç kere tekrarlanmıştır. Panonun merkezine beyaz ve kırmızı renkte iki gül oturtulmuştur. Güllerin çevresinde yapraklar ve iki küçük gonca gül yerleştirilmiştir. Panonun alt ve üst tarafına çoğunlukla kazımayla ele alınmış ne olduğu anlaşılamayan motiflerin yanında, kır çiçekleri, kıvrık dal, menekşe, yapraklar, S ve C kıvrımlı stilize edilmiş

akantuslar sıralanmıştır. Beyaz, sarı, kahverengi, kırmızı, yeşil renk boyama olarak kullanılmıştır. Saatin kasasının alt bölümünde iç içe geçmiş kareyi andıran çizimler belli aralıklarla işlenmiştir. En dış kenarda yer alan bordür içerisinde stilize edilmiş S ve C şekilli akantuslar, kıvrık dallar tasvir edilmiştir. Alt bölümün merkezinde bir demet içerisinde yapraklar, menekşe, güller, kır çiçekleri, küpe çiçeği gibi yöresel bitkisel motifler yer almaktadır. Motifler beyaz, kahverengi, kırmızı, sarı ve yeşil boyayla renklendirilmiştir.

Fot.193, No-29, Üsküdar Şemsi Paşa Camisi saati

Fot.194, No-29, Üsküdar Şemsi Paşa Camisi saati

Fot.195, No-29, Üsküdar Şemsi Paşa Camisi saati

Fot.196, No-29, Üsküdar Şemsi Paşa Camisi saati

Fot.197, No-29, saatin alt bölümü

Fot.198, No-29, saatin alt bölümü

Örnek No-30, Üsküdar Aziz Mahmut Hüdai Türbesi : Üsküdar Aziz Mahmud Efendi Sok., Camii İçi No:1 adresinde bulunmaktadır.

Örnek Sıra No	30	Fotoğraf No	199-204
İmal Tarihi	XIX. yy. ikinci çeyreği olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır. İngiliz yapımıdır. Edward Prior tarafından Londra’da imal edilmiştir.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, gül, kır çiçeği, kıvrık dal, kasımpatı, küpe, menekşe, süngü, yaprak), geometrik (çokgen, madalyon, yumurta), nesneli (balta, bayrak, davul, flama, kılıç, küre, ok, top) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kakma, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	231 cm.-47 cm.-22-26 cm.		

Tanım ve Kompozisyon (Biçici, 2015:883-884) : Saat, alttan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmıştır. Saat bozuk ve çalışmaz vaziyettedir. Bunun yanında görünüm olarak iyi durumda olan saat, üç bölümlüdür. Bunlar alınlık yani tepe kısmı, gövde kısmı ve alt kaide kısmının olduğu bölümdür. Saat türbenin girişindeki odada duvara bitişik olarak yer almaktadır. Saatin sarkacını ve yan kenarlarını cam bölmeler örtmektedir. Gövde kısmı ahşap kapakla kapalı durumdadır. Saatin kadranın da yer aldığı üst kısım gövde kısmına kareye yakın yatay ahşap bir bölme sağlamaktadır. Kareye yakın ele alınmış tepelik bölümünün üstü yarım yuvarlak kemer biçimini andırır şeklinde ele alındığı göze çarpmaktadır. Bu üst bölümün üç kenarında, dikdörtgen şeklinde bir çıkıntının üzerinde yuvarlak birer küre bulunmaktadır. Sol kürenin bitişiğinde akantus ve kıvrık daldan oluşan bir düzenlemenin orta kürenin olduğu bölüme kadar devam ettiği görülmektedir. Alınlığın iki yan kenarlarında yuvarlak bir madalyon içerisinde stilize edilmiş akantus ve kıvrık dallardan oluşan bir düzenleme dikkat çekmektedir. Alınlığın ön yüzünün her iki alt yanına birer S formu çıkıntı yapan birer motif yerleştirilmiştir. Kadranın üzerinde cam bölme, çevresinde veya kadranın altı köşesinde ise, gül, kır çiçeği, kıvrık dal, kasımpatı, küpe, menekşe, süngü, yapraklardan oluşan, yağlıboya tablo gibi natüralist bir üslupta yapılmış bir natürmort sahneleri dikkat çekmektedir. Bitkisel formlar karşılıklı şekilde ele alınmıştır. Ahşap kapağın yüzeyi ters U şeklinde bir profille çevrilidir.

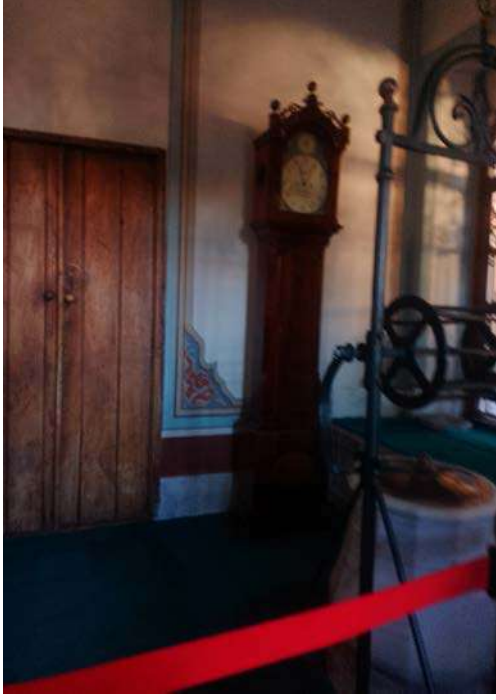
Gövdeyi ters U şeklinde saran profiller ve gövdenin her iki yanını S formulu çıkıntı yapan birer unsurun dışında, gövde üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Alt bölüm’de Kareye yakın formulu olan bu kısımda iç içe geçmiş kademeli üç profil şeklinde verilmiş, yumurta biçimli geometrik pano içerisinde karşılıklı verilmiş iki balta, dört bayrak, davul, iki flama (sayeban veya çadırda olabilir), iki kılıç, iki ok, iki top gibi nesnel motifler farklı renkte bir ahşap cinsi olarak saatin alt bölümüne kakılarak, işlenmiştir. Burada İngilizlere ait olabilecek askeri bir armanın verilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Armanın etrafını birer inci ve birer stilize edilmiş yapraktan oluşan motif dizisi sarmaktadır. Alt bölümün alt kısmı iki kısım olarak kademeli şekilde verilmiştir.

Fot.199, No-30, Üsküdar Aziz Mahmut Hüdai Türbesi, dış görünüm.

Fot.200, No-30, Üsküdar Aziz Mahmut Hüdai Türbesi, dış görünüm.

Fot.201, No-30, ahşap kasalı saat

Fot.202, No-30, saatin yandan üst bölümü

Fot.203, No-30, saatin üst kısmı

Fot.204, No-30, saatin alt bölümü

Örnek No-31, Hacı Mustafa Bedel Efendi Camisi : Mimar Sinan Mah., Boz Sok., No. 8, Üsküdar. 2012 yılında camide bulunan saatin, 2025 yılındaki incelemede yerinde olmadığı gözlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğüne görülen lüzum üzerine saat camiden alınmış olabilir.

Örnek Sıra No	31	Fotoğraf No	205-214
İmal Tarihi	XX. yy. ilk yarısı olabilir.		
Malzeme	Ahşap, metal, cam kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, kır çiçeği, kasımpatı, kıvrık dal, menekşe, palmet, rozet çiçeği, yaprak) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, boyama, kalemişi, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	192 cm.40-cm.-32 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Altan üste doğru dikdörtgene yakın bir formda ele alınmış olan saat, üç bölümlüdür. Bunlar alınlık, gövde ve alt kaide kısmıdır. Alınlık ve gövdenin her iki yanı, genişleyerek armudi veya kısmen ovalimsi bir biçim alarak, bir keman formunu akla getirmektedir. Saatin ahşap kasası yeni olup, yakın tarihlerde yapılmış olmalıdır. Gövde ve alınlığın üstünde saat ve sarkaç kısmını örten cam bölme bulunmaktadır. Saatin ahşap kasasının üst kısmında, bitkisel formlu süslemeler dışında ahşap kasanın alınlığında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Saatin üzerinde herhangi bir tarih ibaresi, tam usta adı veya firma adı ve yapıldığı yer ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Yapılış tarihi ve yeri ile ilgili bir yazı bulunmasa da, farklı yerlerde bulunan benzer saat örnekleri, dönemin yapım özellikleri bakımından, saatin Fransız tipi saatler örnek alınarak olarak, XX. yüzyıl ortasında yapılmış olabileceği düşünülebilir. Kadranın bulunduğu kısmın yani saat çerçevesinin alt tarafında bir kurdelayla bağlanmış kıvrık dallar, kıvrık dallar üzerinde kır çiçekleri, rozet çiçeği, kasımpatıyı andırır bir çiçek göze çarpmaktadır. Çerçevenin üst tarafında saatle ilgili ne olduğu anlaşılamayan bir yazı bulunmaktadır. Saatin ahşap kasasının üst kısmının üst ve alt iki yan kenarlarında akantuslardan oluşan her pano içerisinde yapraklar, kır çiçekleri, panonun İki yanından devam eden akantuslar ve palmetler işlenmiştir. Bu motifler krem, kırmızı ve yeşil renkle boyalıdır. Ahşap kasanın gövde kısmındaki cam bölmesinin üst ve alt iki tarafında

akantuslardan oluşan panolar ve bu panoların içerisinde ve çevresinde stilize olmuş akantuslar, çeşitli kır çiçekleri, kıvrık dallar, menekşeler, yapraklar beyaz, krem, kırmızı ve yeşil renkle dekoratif şekilde verilmiştir. Dört küçük ayaklı alt kısmının ön yüzünde altın yaldızla boyama dışında bir süsleme gözükmemektedir. Saatin ahşap kasasının üst kısmının yan yüzlerinde, gövde kısmının uzun yan yüzlerinde ve alt kısmın yan yüzlerinde C ve S şekilli kıvrım yapan, stilize olmuş akantuslar, akantuslardan oluşan çeşitli büyüklükte panolar, bu panolar içerisinde beyaz, açık mavi, kahverengi, kırmızı, yeşil renkle verilmiş gül, kasımpatı, çeşitli kır çiçekleri, menekşeler, rozet çiçekleri, yapraklar gövdenin yan kısımlarındaki büyük panoda birer kurdelayla bağlanmış, diğer panolarda bitkisel motifler birer demet halinde kurdelasız verilmiştir. Saatin pirinçten sarkacı üstten birbirine üç metal parçayla birbirine bağlanan beş tane çubukla çıkmakta, daha üstte beş çubuk daha kalın tek bir çubukla birleşmektedir. Sarkacın yanlarında iki boş zincir ve iki zincire bağlı ağırlıklar dikkat çekmektedir.

Fot.205, No-31, Üsküdar Hacı Mustafa Bedel Efendi Camisi, dış görünüm

Fot.206, No-31, Üsküdar Hacı Mustafa Bedel Efendi Camisi, iç görünüm

Fot.207, No-31, Üsküdar Hacı Mustafa Bedel Efendi Camisi, ahşap kasalı saat

Fot.208, No-31, Üsküdar Hacı Mustafa Bedel Efendi Camisi, ahşap kasalı saat

Fot.209, No-31, saat

Fot.210, No-31, saatin yandan görünümü

Fot.211, No-31, saatin üst bölümü

Fot.212, No-31, saatin gövde ve alt kısmı

Fot.213, No-31, saatin yan gövde kısmı

Fot.214, No-31, saatin ve gövde alt kısmı

Örnek No-32, Üsküdar Atık Valide Camisi (saat 1) : Toptaşı Meydan Sk. No:1, 34664 Üsküdar/İstanbul adresinde bulunmaktadır. Camideki saate ait unsurları 2012-2013 yılları arasında inceledik. Saatin şu andaki durumunu bilmiyoruz.

Örnek Sıra No	9	Fotoğraf No	215-218
İmal Tarihi	XIX. yy. ilk yarısı olabilir.		
Malzeme	Metal kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk ve parçaları eksik durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus) unsurlar kullanılmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	35 cm.-22 cm.-15 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Oldukça harap durumdadır. Birçok parçası eksik olan saatin çerçevesi metalden yapılmıştır. Saatin kadranının üst tarafı yarım yuvarlak bir kemer şeklindedir. Bunun altındaki kısım kare formudur. Saatin yelkovanı yerinde olup, akrebi yoktur. Çerçeve yüzeyi yer yer kopmuş, aşınmış vaziyettedir. Saatin ahşap kasası yoktur. Saatin çerçevesinde herhangi bir tarih ibaresi, tam usta adı veya firma adı ve yapıldığı yer ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Yapılış tarihi ve yeri ile ilgili bir yazı bulunmasa da, farklı yerlerde bulunan benzer saat örnekleri, dönemin yapım özellikleri bakımından, saatin İngiliz tipi saatler örnek alınarak olarak, XIX. yüzyıl ortasında yapılmış olabileceği düşünülebilir.

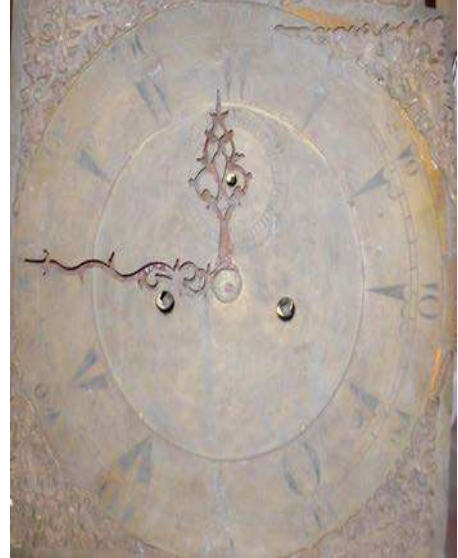
Fot.215, No-32, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadranları

Fot.216, No-32, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadranı

Fot.217, No-32, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadranı

Fot.218, No-32, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadranı

Örnek No-33, Üsküdar Atık Valide Camisi (saat 2) : Toptaşı Meydan Sk. No:1, 34664 Üsküdar/İstanbul adresinde bulunmaktadır. Camideki saate ait unsurları 2012-2013 yılları arasında inceledik. Saatin şu andaki durumunu bilmiyoruz.

Örnek Sıra No	9	Fotoğraf No	219-222
İmal Tarihi	XIX. yy. ilk yarısı olabilir.		
Malzeme	Metal kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk ve parçaları eksik durumdadır.		
Süsleme Konuları	Saat üzerinde süsleme unsuru göze çarpmamaktadır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	33 cm.-20 cm.-16 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Oldukça harap durumda ve parçaları eksik olan saatin çerçevesi metalden yapılmıştır. Saatin kadranının üst tarafı yarım yuvarlak bir kemer şeklindedir. Bunun altındaki kısım kare formudur. Saatin yelkovanı yerinde olup, akrebi yoktur. Çerçeve yüzeyi yer yer kopmuş, aşınmış vaziyettedir. Saatin ahşap kasası yoktur. Çerçevenin kenarlarında önceden süslemeler olduğu fakat yüzyılların verdiği aşınma neticesinde süslemeler kaybolmuş ve ne oldukları tam belli değildir. Saatin çerçevesinde herhangi bir tarih ibaresi, tam usta adı veya firma adı ve yapıldığı yer ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Yapılış tarihi ve yeri ile ilgili bir yazı bulunmasa da, farklı yerlerde bulunan benzer saat örnekleri, dönemin yapım özellikleri bakımından, saatin İngiliz tipi saatler örnek alınarak olarak, XIX. yüzyıl ortasında yapılmış olabileceği düşünülebilir.

Fot.219, No-33, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadrani

Fot.220, No-33, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadrani

Fot.221, No-33, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadrani

Fot.222, No-33, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadrani

Örnek No-34, Üsküdar Atık Valide Camisi (saat 3) : Toptaşı Meydan Sk. No:1, 34664 Üsküdar/İstanbul adresinde bulunmaktadır. Camideki saate ait unsurları 2012-2013 yılları arasında inceledik. Saatin şu andaki durumunu bilmiyoruz.

Örnek Sıra No	9	Fotoğraf No	223-226
İmal Tarihi	XIX. yy. son çeyreği olabilir.		
Malzeme	Metal kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk ve parçaları eksik durumdadır.		
Süsleme Konuları	Saat üzerinde herhangi süsleme bulunmamaktadır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	32 cm.-25 cm.-17 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Oldukça kötü ve harap durumdadır. Büyük bölümü eksik olan saatin yuvarlak formlu çerçevesi metalden yapılmıştır. Saatin yelkovanı ve akrebi yoktur. Çerçeve yüzeyi yer yer kopmuş, orta kısmı delinmiş ve aşınmış vaziyettedir. Saatin ahşap kasası yoktur. Saatin çerçevesinde herhangi bir tarih ibaresi, tam usta adı veya firma adı ve yapıldığı yer ile ilgili bir bilgi yer almamaktadır. Yapılış tarihi ve yeri ile ilgili bir yazı bulunmasa da, farklı yerlerde bulunan benzer saat örnekleri, dönemin yapım özellikleri bakımından, saatin İngiliz tipi saatler örnek alınarak olarak, XIX. yüzyıl son çeyreğinde yapılmış olabileceği düşünülebilir. Saatin metal çerçevesinin üzerinde herhangi bir süsleme karşımıza çıkmamaktadır. Saatin arka kısmında saatin mekanik dişlileri göze çarpmaktadır.

Fot.223, No-34, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadranı

Fot.224, No-34, Üsküdar Valide-i Atik camisi saat kadranı

Fot.225, No-34, Üsküdar Valide-i Atik camisi saatin mekanik aksamı

Fot.226, No-34, Üsküdar Valide-i Atik camisi saatin mekanik aksamı

Örnek No-35, Üsküdar Fenai Ali Efendi Camisi : Boybey Sk. No:13, 34664, Üsküdar/İstanbul adresinde bulunmaktadır. Camideki saatin ahşap kasasını 2012-2013 yılları arasında inceledik. Saatin şu andaki durumunu bilmiyoruz.

Örnek Sıra No	9	Fotoğraf No	227-232
İmal Tarihi	XX. yy. ilk çeyreği olabilir.		
Malzeme	Metal kullanılmıştır.		
Durumu/Yapıldığı Yer/Usta-Firma	Bozuk ve saatin bütün mekanik parçaları eksik durumdadır.		
Süsleme Konuları	Bitkisel (akantus, palmet), nesneli (sütun, şamdan) motifler ele alınmıştır.		
Yapım-Süsleme Tekniği	Oyma, kazıma ve döküm tekniği uygulanmıştır.		
Boy-Genişlik-Derinlik	62 cm.-24 cm.-15 cm.		

Tanım ve Kompozisyon : Saat dikey ve dikdörtgene yakın bir biçimde ele alınmıştır. Saat, gövde ve küçük alt kısmıyla beraber iki bölümlü olduğu anlaşılmaktadır. Saatin şimdi yerinde olmayan mekanik kısmının olduğu bölüm gövde üzerinde yer almaktadır. Ahşap kasanın gövdesini örten cam bölme, alt kısma doğru uzanır şekildedir. Sarkacın üzerinde herhangi bir tarih ibaresi ve yapıldığı yer ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Yapılış tarihi ve yeri ile ilgili bir yazı bulunmasa da, farklı yerlerde bulunan benzer saat örnekleri, dönemin ahşap bezemelerinde kullanılan motifler ve yapım özellikleri bakımından, saatin Alman ürünü olarak, 20.yüzyılın başında yapılmış olabileceği düşünülebilir. Saatin üst bölümünde kademeli şekilde giderek daralan ahşap tablanın en üstünde ters verilmiş bir şamdanı hatırlatan motif yerleştirilmiştir. Ahşap kasanın iki yanına birer sütun işlenmiştir. Cam bölmenin alt kısmında metalden bir parça görülmektedir. Bu metalin üzerinde stilize olmuş akantusy ve palmeti hatırlatan motif dizisi göze çarpmaktadır. Saatin en alt kaide bölümü, üstten alta doğru, diyagonal bir biçimde daralarak gitmektedir. Saatin gövdesinin alt bölümünde yer alan tablanın altının iki yanında dekoratif amaçlı yapılmış birer şamdan veya kulemsi motif alttan dışa doğru çıkıntı yapmaktadır. En altta ise; yatay dikdörtgen formu olan, alt ucunda şamdanı hatırlatan motifi bulunan küçük bir tablalı kısım ile son bulmaktadır.

Fot.227, No-35, Üsküdar
Fenai Ali Efendi camisi saat
kasası

Fot.228, No-35, Fenai Ali
Efendi camisi saat kasası

Fot.229, No-35, Fenai Ali
Efendi camisi saat kasası

Fot.230, No-35, Fenai Ali
Efendi camisi saat kasası

Fot.231, No-35, Fenai Ali
Efendi camisi saat kasası içi

Fot.232, No-35, Fenai Ali
Efendi camisi saat kasası içi

C. DEĞERLENDİRME

İstanbul'un Anadolu yakasında bulunan Beykoz, Kadıköy ve Üsküdar ilçelerinde yer alan 35 saat ve saatlere ait parçalar bu çalışmada yer alarak, birbirlerinden ayrılan yönleri üzerinde durulmuş ve süslemeleriyle ilgili belli başlı özellikleri vurgulanmaya çalışılmıştır. İncelediğimiz çoğunluğu uzun ahşap kasalı saatlerin metal aksamları pirinç dökme, bir kısmının da kazıma, ya da oyma veya karışık teknikli olarak yapıldıkları tespit edilmiştir.. Bununla birlikte saatlerin çoğunun dikdörtgene, bir kısmının kareye yakın, bir kısmının da dairesel bir görünüme sahip oldukları anlaşılmaktadır. Saatlerinin çoğu ahşap kasalı olup, bir kısmı da kasasız durumdadır. Ahşap kasaların bir kısmı da aşınmış, kırılmış veya eksik durumdadır. Saatlerden ahşap kasalı olanlarının bir kısmının meşe, maun gibi ahşap malzemeden yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Saatler tarih olarak XIX. ve XX. yüzyıla ait olan saatlerdir. Genel olarak incelenen saatlerinin ölçüleri 32 cm. ile 262 cm. arasında değişen uzunlukta, 20 cm. ile 59 cm. arasında genişlikleri, 15 cm. ile 33 cm. arasında derinliğe sahiptir. Bu saatlerin çoğu çalışmaz vaziyette olup, çalışmayanlardan bazılarının da kurulu olmadığından veya bozuk olduğundan çalışmadığı düşünülmektedir. Saatlerin bazılarının içlerindeki çeşitli parçaları kırık veya eksik olduğu kolaylıkla farkedilmektedir. Saatlerin süslemeli olanlarında genellikle metal ve metalin üzerine oturduğu ahşap malzeme üzere süsleme kullanımı genellikle tercih edilmiştir. Saatler üzerinde karşımıza çıkan bitkisel süsleme unsurları; akantus, armut, asma, başak, çan çiçeği, elma, erik, gelincik, gül, incir, karanfil, kasımpatı, kayısı, kır çiçekleri, kıvrık dal, kiraz, kozalak, krizantem, küpe çiçeği, lale, menekşe, nergis, orkide, palmet, palmiye, rozet çiçeği, rumi, saat çiçeği, sümbül, şeftali, üzüm, yaprak ve yıldız çiçeği motifleridir. Akantus yapraklarının barok ve rokoko etkili stilize olmuş C ve S kıvrımı yapan özellikleri incelenen bezemeli saatlerinin çoğunda beğeniyle, barok ve rokoko dönemini hatırlatan biçimde süslemeci bir anlayışla ele alınmıştır. Geometrik süslemeler ise; baklava dilimi, çarkıfelek, çokgen, çubuk, dikdörtgen, hilal, ışın çubuğu, inci görünümlü şekiller ve kare şekilleridir. Nesnel süslemeler; balta, bayrak, borazan, bukle, çadır, davul, flama, kılıç, küre, madalyon, mızrak, ok, püskül, sepet, süngü, sütun, şamdan, tabanca, teber ve top şeklinde verilen motiflerdir.

Bitkisel motifler İstanbul'un Beykoz, Kadıköy ve Üsküdar ilçelerinde incelediğimiz 35 saat örneği içerisinde, akantus (20 saat üzerinde), armut (1 saat üzerinde), asma (3 saat üzerinde), başak (2 saat üzerinde), çan çiçeği (1 saat üzerinde), elma (1 saat üzerinde), gelincik (1 saat üzerinde), gül (13 saat üzerinde), karanfil (1 saat üzerinde), kasımpatı (7 saat üzerinde), kayısı

(1 saat üzerinde), kır çiçekleri (22 saat üzerinde), kıvrık dal (20 saat üzerinde), kiraz (1 saat üzerinde), kozalak (1 saat üzerinde), krizantem (1 saat üzerinde), küpe çiçeği (9 saat üzerinde), lale (5 saat üzerinde), menekşe (15 saat üzerinde), nergis (1 saat üzerinde), orkide (1 saat üzerinde), palmet (2 saat üzerinde), palmiye (1 saat üzerinde), rozet çiçeği (8 saat üzerinde), rumi (1 saat üzerinde), saat çiçeği (2 saat üzerinde), sümbül (1 saat üzerinde), şeftali (1 saat üzerinde), üzüm (4 saat üzerinde), yaprak (21 saat üzerinde) ve yıldız çiçeği (6 saat üzerinde), geometrik motifler; baklava dilimi (4 saat üzerinde), çarkıfelek (2 saat üzerinde), çokgen (1 saat üzerinde), çubuk (2 saat üzerinde), davul (1 saat üzerinde), dikdörtgen (19 saat üzerinde), hilal (3 saat üzerinde), kare (16 saat üzerinde), ve yumurta (4 saat üzerinde), nesneli motifler; balta (1 saat üzerinde), bayrak (2 saat üzerinde), borazan (1 saat üzerinde), bukle (8 saat üzerinde), çadır (1 saat üzerinde), çanta (1 saat üzerinde), inci görünümlü şekiller (2 saat üzerinde), kılıç (1 saat üzerinde), küre (6 saat üzerinde), madalyon (6 saat üzerinde), mızrak (1 saat üzerinde), ok (1 saat üzerinde), püskül (1 saat üzerinde), sepet (1 saat üzerinde), süngü (1 saat üzerinde), sütun (1 saat üzerinde), görünümü ters verilmiş şamdanı hatırlattığı için duvar saatlerinde beğeniyle kullanılan nesne (1 saat üzerinde), tabanca (1 saat üzerinde), teber (1 saat üzerinde), top (1 saat üzerinde) ve vazo (3 saat üzerinde) motifi işlenmiştir. . İstanbul Anadolu yakasında bulunan camilerki örnek olarak verdiğimiz saatlerin sarkaçları, ağırlıkları ve diğer aksamaları çoğunlukla pirinç olmak üzere metalden yapılmıştır.

Saatler üzerindeki süslemeler ahşap kasanın ön yüzünde, saatin kasasının iç bölümünde, iki yan kenarlarda ve alt bölümde yer almaktadır. 35 adet saat içerisinde, çoğunlukla kadran kısmında olmak üzere bazı saatlerde yazıya rastlanılmıştır. Bazı yazılar aşındığından okunamamakta veya kısmen okunmaktadır. Saatlerin kadranı üzerinde yazı geçen 6 örnek şunlardır : No-15 (Üsküdar Ayazma Camisi)'de Benjamin Barber tarafından Londra'da yapıldığı; No-18 (Üsküdar Çiçekci Camisi)'de Ralph Gout tarafından Londra'da yapıldığı; No-19 (Üsküdar Beylerbeyi Camisi)'de Edward Prior tarafından Londra'da yapıldığı; No-20 (Beylerbeyi Camisi)'de Marwick-Markham tarafından Londra'da imal edildiği; No-22 (Üsküdar Kandilli Camisi)'de Ralph Gout tarafından Londra'da yapıldığı; No-30 (Üsküdar Aziz Mahmut Hüdayi Türbesi)'de Edward Prior tarafından Londra'da yapıldığını yazan ibareler bulunmaktadır. No-23 (Üsküdar Kaptanpaşa Camisi)'de saatin üzerinde yer alan bir kitabede 1311/1893 tarihi bulunmasının yanında, Yusuf adında yerli bir usta tarafından yapılmış olabileceğine işaret eden bir yazı bulunmaktadır. Saatlere ait iki ahşap kasanın metal aksamı çalındığından içleri boş görünmektedir

İncelediğimiz İstanbul Anadolu yakası Beykoz, Kadıköy ve Üsküdar camilerinde bulunan saatlerde rastladığımız saat tipi, kompozisyon ve süsleme özelliklerine Türkiye'nin birçok bölgesinde az da olsa karşımıza çıktığı gibi, İzmir'de (Biçici, 2024:24-52), Ödemiş'te (Biçici, 2020a:665-696), Tire'de (Biçici, 2016b:155-182), Gaziantep'te (Biçici, 2010:61-98) ve Ankara'da (Biçici, 2014:115-147) göze çarpmaktadır. 1770 ile 1860 tarihleri arasında İngilizler Osmanlı saat pazarına binlerce saat göndermişlerdi. Üsküdar Kaptanpaşa Camisi başta olmak üzere kalemişi tarzda yapılan duvar saatinin alt bölümünde yer alan bitkisel ve geometrik bezemeler ile Gaziantep Ahmet Çelebi Camisi, Alaüddevle Camisi ve Gaziantep Mevlevihane Vakıf Müzesi sergi salonunda yer alan saatlerin alt bölümünde yer alan motiflere benzerlik göstermektedir (Biçici 2010:61-98). Süslemeli saatlerin İstanbul'un diğer ilçelerinde yer alan saatlerle (Barışta 2011:77-82) benzerliği dikkat çekmektedir.

Saatler üzerinde yer alan natürmort konulu bezemeler İstanbul'da Topkapı Sarayında, camilerde, sebillerde, çeşmelerde, seramikte, ebruda, minyatürlü yazmalarda, camaltında, ahşap işçiliğinde, silahlarda (Biçici, 2017a:104-125; Biçici, 2022:143-175), mezar taşlarında (Biçici, 2004; Biçici, 2009:109-150; Biçici, 2013a:1373-1436; Biçici, 2020b) gibi Türk el sanatının bir çok kolunda yer alan birbirinden güzel örneklerle karşımıza çıkmaktadır (Egemen, 1993; Kolsuk, 1977:52-57; Tamer, 1959:355-35; Akbil, 1977:108-114; Davis, 1970; Öney, 1971; Öney, 1976; Renda, 1974:22-29; Barışta, 1997; Tanışık, 1943; Özkeçeci-Özkeçeci, 2007; Kumbaracılar, 1938; Atasoy-Çağman, 1974; Kaya, 1974; Arık, 1973; Arık, 1974:2-9; Arık, 1975:12-18; Çetintaş, 1944; Tansug, 1965; Ünver, 1949:109-117; Ünver, 1965; Demiriz, 1986; Önge, 1981; Önge, 1997). Bu örneklerden bazıları şunlardır; İstanbul'da Topkapı Sarayı III. Ahmed'in yemiş odasında çiçekli vazolar, meyve sepetleri (Arık, 1988:21-23); Yozgat Çapanoğlu Camii mahfilinin ikinci katındaki orta tonozun kenarında üzüm, armut, elma, kiraz, kayısı gibi meyvelerden oluşan bir natürmort (Renda, 1977:134-135; Arık, 1988:27-29), Denizli Acıpayam Yazır Köyü Camiinde çiçek motifleri (Renda, 1977:152; Arık, 1988:42-46), Milas Bahaeddin Ağa Konağı'nda natürmortlar (Renda, 1977:140-141; Arık, 1988:89-92), İzmir Çakaloğlu Hanının girişindeki çeşmedeki panonun iki yanında yer alan kulplu ve kaideli birer vazodan çıkan çiçekler (Arık, 1988:105-106), Zeytinlioğlu Karaosmanoğlu Sebilinin kuzey ve güney cephesinde yer alan panolarda vazodan çıkan çiçeklerin ele alındığı görülmektedir. İstanbul'da bulunan çeşmelerden Bereketzade Çeşmesinin ayna taşının iki tarafında ve ayna taşının üstünde natürmort öğeler içeren meyveler, gül, krizantem, papatya, nergis, gelincik, servi, çiçek demetleri, meyve sepetleri, lale gibi motifler dizilmiştir (Barışta, 1989:20-25, 45-47, 58-61). Kabataş Hekimoğlu Ali Paşa Çeşmesinde (Barışta, 1993) bitkisel ağırlıklı

kompozisyonlar içinde natürmortlar dikkat çekmektedir. Dolayısıyla buradaki bezemeler ile duvar saatlerindeki bezemeler Batılılaşma döneminin ortak etkilerini taşıdıkları için süslemelerde üslup açısından benzerlikler görülmektedir. Ayrıca Üsküdar Ahmedîye Caminin Minberinde ve vaaz kürsüsünde, İstanbul Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Camii kapısında, Nuri Osmanîye Cami Kütüphanesi kapısında gül, gonca, lale, karanfil gibi motifler ve Topkapı Sarayı Hırka-ı Saadet Odasının çevresindeki direklik ve havuzu kuşatan taş bloklarında bulunan bitkisel konulu olan bezemelerin İstanbul'daki çeşmelerin alınlıklarında yer alan süslemelerle benzerlik gösterdikleri düşünülmektedir (Barışta, 1995:107-109).

Natürmort bezemeler, seramikte tabaklarda (Küçüköğlu, 1998:87) daha çok stilize edilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebru'da (Küçüköğlu, 1998:91), kağıt oyma'da özellikle Gazneli Mahmud Albümünde (Küçüköğlu, 1998:92), camaltı resimlerinde (Küçüköğlu, 1998:98-99), tezhip de natürmortlu bir çok yazma bulunmaktadır. Bu yazmalardan bazı örnekler şunlardır; Divan-ı Muhibbi'de (Küçüköğlu, 1998:102-103), Türk Sanatında aynalı yazılarda (Avcı, 1977:20-33), ahşap eserlerden XIX. yy.a ait Edirne işi (edirnekari) bir sandalye (Türkoğlu, 1995:66) de, Topkapı Sarayı Müzesinde Edirnekari işi olarak yapılan XIX. yüzyıla ait ahşap saat muhafazasında (Türkoğlu, 1995:68), çekmece (Yücel, 1977:62) de, kapı ve pencere kanatlarında (Yücel, 1977:64-67), İstanbul Deniz Müzesinde bulunan saltanat kayıklarında ve İstanbul Askeri Müzede sergilenen ahşap çadır direklerinde (Barışta, 1998:87-88) incelenen saatler üzerindeki bezemeleri akla getiren işlemler dikkat çekmektedir.

D. SONUÇ

Araştırma konusu 35 adet saat örneği içermektedir. Ele aldığımız saatlerin özgün yaklaşım biçimlerini ifade etmesi açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Saatlerin çoğu XIX. yüzyıla ait olup, diğer kısmı da XX. yüzyıla ait olan saat örnekleridir. Saatlerden onbeş tanesi çalışır durumda olup, yirmi tanesi bozuk, bazılarının bir sürü mekanik parçası eksik ve çalışmaz durumdadır. Saatlerin yirmiyedi tanesinde bitkisel motifler, yirmibeş tanesinin üzerinde geometrik motifler, onbeş tanesinde nesneli motifler yer almaktadır. Saatlerin çoğunluğu ahşap olmak üzere, metal, cam ve plastik malzemeden imal edilmiştir. Saatlerin büyük bir kısmı ahşap kasalı, bir kısmı ahşap kaideli veya metal gövdeli, bir kısmı da kasasızdır. Saatler üzerinde oyma tekniği otuziki saatte, boyama ve kalemişi tekniği ondokuz saatte, döküm tekniği otuzbeş saatte, kazıma yirmisekiz saatte, kakma tekniği üç saat üzerinde süsleme tekniği olarak uygulanmıştır. Dövme tekniği uygulamasına saatler üzerinde karşılaşılmamıştır. No-23 olan Kaptanpaşa Camisinde bulunan saatin üst kısmında bulunan kitabesinde 1893 tarihi dikkat çekmektedir. İncelediğimiz bu saat haricinde diğer saatlerde tarih bulunmadığı anlaşılmaktadır. Saatlerin ahşap kasaları ve kadransları üzerinde yer alan bezemelerde en çok kahverengi, yeşil, beyaz, kırmızı rengi kullanılmasının yanında, mavi, mor, pembe, sarı ve siyah rengi de kullanmayı tercih etmişlerdir. Saatlerin bir kısmının üzeri cila türü veya ahşabı, süslemeyi koruyan gomalak denilen koruyucu bir tabakayla kaplanmasının yanında saatlerin bir kısmında ahşap kasası boyanarak ahşap yüzeyin zamanla aşınmasına karşı koruma yoluna gitmiş olabilirler. Ahşap kasalı saatlerin bazılarının zaman içerisinde kullanımdan dolayı kasaları değiştirilmiş olabileceği düşünülebilir. Ahşap kasaların bazı bölümlerinin elden geçmiş, yenilenmiş, süslemelerinin tekrar yapılmış olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Süslemelerde ele alınan motifler, kompozisyon düzeni Gaziantep, İstanbul, İzmir ve Ankara’da ilgili yerlerde bulunan saatlerle benzerlik ve paralellik olduğunu göstermektedir.

Bazı saatler üzerinde de süsleme bulunmamaktadır. Bu dört saatten ikisi sade alınmış olup, diğer iki saatte sadece kadrans ve çerçevenin olduğu parça halindedir. Süslemeli örneklerin ele alınışında itinalı işçiliğin yanında, motiflerin birbirleriyle uyumlu işleniş döneminde uygun süsleme kompozisyonunun oluşu dikkat çekici özelliklerinden biridir. Bitkisel bezemelerde motiflerin bir kısmı natüralist, bir kısmı da antinatüralist olarak saatler üzerinde yer almıştır. Bu süslemeler yapıldıkları dönemin simetrik, asimetrik, stilize edilmiş motif işlemlerine işaret etmektedir. Çeşitli motiflere benzer özelliklerle verilen akantuslar, rengarenk kır çiçek demetleri ve yaprak motifleri, kıvrılarak giden dallar, stilize edilmiş çiçekler ve motifler eserler

üzerinde göz alıcı bir estetiği ve tarihsel birikimi gözler önüne sermektedir.

Saatler ahşap, metal, cam ve benzeri malzemelerden yapılmıştır. Mekanik akşamları ve dış çerçeveleri metalden yapılmış olan saatlerin hepsi bulundukları kasaların içine saatin formuna uygun bir şekilde yerleştirilmiştir. Oyma, boyama, döküm, kalemişi, kazıma ve kakma gibi süsleme ve yapım teknikleri saatler üzerinde uygulanmıştır. Saatler üzerindeki süslemeler saatin üst bölümünde, gövde üzerinde ve alt bölümde yer almaktadır. Çalışmamızda yer alan ahşap ve metal kasalı duvar saatlerinin hiç birinde Fransız yapımı diye bir ifade geçmese de, saatlerin çoğunluğunun Fransız yapımı olabileceğini düşünmekteyiz. Bununla birlikte ayrıca XIX ve XX. yüzyıla tarihlenen İngiliz ve Alman duvar saatleri de dikkat edilmesi gereken, önem arz eden saatlerden birini oluşturmaktadır. Süslemelerin genel olarak natürmort, geometrik ve nesneli süsleme grupları ile karışık veya bir arada ele alındığı anlaşılmaktadır. Saatlerde; akantus, kır çiçekleri, kıvrık dal, gül, küpe çiçeği, menekşe, rozet çiçeği, yaprak gibi motifler karşımıza yoğun olarak çıkmaktadır. Akantuslar stilize edilmiş bir biçimde C ve S kıvrımı yaparak, çeşitli şekillere girerek işlenmişlerdir. Geometrik motifler içerisinde dikdörtgen, kare, baklava dilimi, hilal ve yumurta, motiflerinin daha çok işlendiği göze çarpmaktadır. Nesneli motifler içerisinde ise, en fazla saatin sarkaç kısmında tellerde yer alan bukle motifinin daha çok ele alındığı, sonra madalyon, davul, bayrak, kılıç ve top motiflerinin tasvir edildiği dikkat çekmektedir.

İncelemeye çalıştığımız saatlerin büyük çoğunluğunun özellikle mekanik kısmının imalatı yerli ustalarca yapılmadığı göz önüne gelse de, bazılarının yabancı menşeli veya markalı ibareleri olsa da, o saatler üzerinde ustaların kendi emeklerini, alın terini ortaya koyarak çıkardıkları paha biçilmez eserler, adeta bizleri sanata, usta sanatçılara sahip çıkmamız konusunda uyarmaktadır.

KAYNAKÇA:

- ACAR, Şinasi (2009). Rubu Tahtalarının Tarihçesi, *Zamanın Görünen Yüzü Saatler*, Yapı Kredi Bankası Yayınları, ss.83-90.
- ACUN, Hakkı (1994). *Anadolu Saat Kuleleri*, Atatürk Kül.Mer. Yay. 85, Ankara.
- ACUN, Hakkı (2011). Saat Kuleleri ve Önemi, *Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçerler Sempozyumu, 21-22 Mayıs 2010, Bildiriler Kitabı*, Karabük Valiliği, Safranbolu, ss.5-15.
- AKBİL, F. (1977). “Türk Yazmacılık Sanatı”, *Kültür ve Sanat*, S.5, Ankara, 108-114.
- ARIK, R. (1973). *Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu’da Üç Ahşap Cami*, Ankara.
- ARIK, R. (1974). “Camide Resim”, *Türkiyemiz*, S.14, İstanbul 1974, ss.2-9.
- ARIK, R. (1975). “Resimli Türk Evlerinden İki Örnek”, *Sanat Dünyamız*, S.4, İstanbul, ss.12-18.
- ARIK, Rüçhan (1988). *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ARSEVEN, Celal E.Arseven (1994). Saat maddesi, *Sanat Ansiklopedisi*, c.4, s. 1733.
- ATASOY, N.-Çağman, F. (1974). *Turkish Miniature Painting*, İstanbul.
- AVCI, Cavit (1977). “Türk Sanatında Aynalı Yazılar“, *Kültür ve Sanat*, İstanbul, Sayı:5, ss.20-33.
- BARIŞTA, H.Örcün (1989), *İstanbul Çeşmeleri Bereketzade Çeşmesi*, İstanbul: Kül.Bak.Yay.
- BARIŞTA, H.Örcün (1993), *Kabataş Hekimoğlu Ali Paşa Meydan Çeşmesi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- BARIŞTA, H. Örcün (1995), *İstanbul Çeşmeleri Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi*, Ankara: Kül.Bak.Yay.
- BARIŞTA, H.Ö. (1997). *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri*, Kül.Bak.Yay., İstanbul.
- BARIŞTA, H.Örcün (1998), *Türk El Sanatları*, 2168, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BARIŞTA, H.Örcün (2011). İstanbul Cami ve Türbelerinde 19. Yüzyıl Ayaklı, ya da Uzun Kasalı (Gövdeli) Avrupa Saatleri ve Osmanlı Sanatındaki Etkileri, *Gelenek, Kimlik, Bireşim, Kültürel Keşifler ve Sanat*, Prof.Dr.Günsel Renda 'ya Armağan, H.Ü.Ed.Fak.San.Tar.Böl. Ankara, ss.77-82.
- BAYRAKTAR, M. (1985). *İslam 'da Bilim ve Teknoloji Tarihi*, T. Diyanet Vakfı Yay. Ankara.

- BİÇİCİ, H.Kamil (2004). *Manisa Gördes 'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2009). “Tire Müzesinde Bulunan Süslemeli Mezar Taşlarından Bazı Örnekler (XVIII-XX.yy.)”, *A.Ü.İlahiyat Fak.Der.C.50,S.1*, ss.109-150.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2010). “Gaziantep Cami Duvar Saati Bezemelerinden Çeşitli Örnekler”, *Vakıflar Dergisi*, (34), ss.61-98.
- BİÇİCİ, H. Kamil (2012). “Sanat Tarihi Açısından Duvar Saati Süslemeciliği: İstanbul PTT Müzesi ve İzmir TCDD Müzesi'ndeki Duvar Saatleri Örneği”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 53 (2), ss. 147-186.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2013a). Muğla Ortakent'te Bulunan Osmanlı Dönemi Süslemeli Mezar Taşları-II, *JASSS, The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 6 (2), Lorient/Fransa, February, ss. 1373-1436.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2013b). “Beykoz Camilerinde Yer Alan Bezemeli Duvar Saati Örnekleri”, *Süleyman Demirci Üniversitesi, Sos.Bil.Der.*,30, Aralık, İsparta, ss. 155-176.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2014). “ANKARA VAKIF ESERLERİ MÜZESİNDE SERGİLENEN CAMİ SAATLERİNİN SANAT TARİHİ AÇISINDAN İNCELENMESİ”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volüme 9 (10), Fall 2014, Ankara, ss. 115-147.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2015), “Üsküdar Camileri Duvar Saatlerinden Örnekler”, 8. *ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ*, 2, Ankara, ss.873-916,
- BİÇİCİ, H.Kamil (2016a), "ÖDEMiŞ YILDIZ KENT ARŞİVİ MÜZESİNDE BULUNAN ŞÖMİNE VE MASA SAATLERİNİN SANAT TARİHİ AÇISINDAN İNCELENMESİ ÜZERİNE", *İzmir Araştırmaları Dergisi*, İzmir, Şubat 2016, ss.1-16.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2016b), “Tire Camilerine Ait Saatlerin Sanat Tarihi Açısından İncelenmesi”, *Tire Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Tire Bel.Kül. Yay., İstanbul, ss.155-182.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2017a). “ÖDEMiŞ YILDIZ KENT ARŞİV MÜZESİ'NDE (ÖYKAM) VE TİRE KENT MÜZESİ'NDE BULUNAN BEZEMELİ TÜFEKLERİN VE PİŞTOVLARIN/TABANCALARIN SANAT TARİHİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ”, *İNJOSOS AL-FARABI, FARABİ ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ*, ss.104-125.
- BİÇİCİ, H.Kamil-A.Tetik (2017b), “EROL ATA'NIN MASA SAATLERİ KOLEKSİYONUNDAN BAZI ÖRNEKLERİN SANAT TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ”, *Al Farabi Sosyal Bilimler Kongresi, 11-14 Mayıs 2017, Gaziantep*, ss.356-387.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2020a), “Ödemiş ve Birgi'de Bulunan Ahşap Kasalı Saatlerin Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”, *Bilge Tonyukuk Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları-I*, İksad Yayınevi, Gaziantep, ss.665-696.

- BİÇİCİ, H.Kamil (2020b), *Çeşme Kalesinde Bulunan Süslemeli Mezar Taşları*, İKSAD, Gaziantep.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2021), “SANAT TARİHİ AÇISINDAN SÖĞÜTLÜÇEŞME CAMİSİNDE BULUNAN SAATLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ”, Mehmet Akif Ersoy Anısına, Türk Dünyası ve Türkiye Araştırmaları X, İKSAD, Gaziantep, ss.387-13.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2022), “YOZGAT MÜZESİNDE BULUNAN ATEŞLİ SİLAHLARDAN BAZILARI HAKKINDA DÜŞÜNCELER”, *Tarih Araştırmaları III*, İKSAD, Ankara, ss.143-175.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2023), *KOLEKSİYONER EROL ATA’NIN SAATLERİNDEN BAZI ÖRNEKLERİN SANAT TARİHİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ*, İKSAD, Ankara.
- BİÇİCİ, H.Kamil (2024), *İZMİR VE İLÇELERİNDE BULUNAN BAZI SAATLERİN SANAT TARİHİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ*, Ankara.
- BÎR, Atilla- M. Kaçar (2008). “Saat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.35, s.324.
- ÇAKMUT, Feza (2005). Topkapı Sarayı Saatleri, *Saat Dünyası Dergisi*, İstanbul Saatçiler Odası Yay., 3, Nisan-Mayıs, ss.40-41.
- ÇAM, N. (1990). *Boyacı (Kadı Kemalettin) Camii*, Kül.Bak.Yay. / 218, Ankara.
- ÇETİNTAŞ, S. (1944). *Türklerde Su-Sebil Çeşme*, Güzel Sanatlar V, İstanbul.
- DAVIS, F. (1970). *The Palace of Topkapı in İstanbul*, Newyork.
- DEMİRİZ, Y. (1986). *Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler*, İ.Ü.Yay. İstanbul.
- DÎZER, Muammer (1986). İslamda ve Osmanlılarda Saat, *Bilim Birlik Başarı*, 44, ss. 13-14.
- EGEMEN, Alfani (1993). *İstanbul Çeşme Ve Sebilleri*, Arıtan, İstanbul.
- EROĞLU, Yelda (2009). Saatin Yolculuğu”, *Raillife*, TCDD Yay. 40, Nisan, ss.46-50.
- GÜNDÜZ, Doğan (2015). *Alaturkadan Alafrangaya Zaman, Osmanlı’da Mekanik Saatler*, Ege Yayınları, İstanbul.
- GÜRBÜZ, Şule (2009). “Osmanlı Saatçileri”, *Zamanın Görünen Yüzü Saatler*, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, ss.105-114.
- GÜRBÜZ, Şule (2011). *Saat Kitabı*, TBMM, Milli Saraylar Dairesi Bşk. Yay. İstanbul.
- KAYA, R. (1974). *Türk Yazmacılık Sanatı*, İstanbul.
- KOLSUK, A. (1977). “Haliç İşi Denilen İznik Çinileri”, *Kültür ve Sanat*, S.5, Ankara, ss.52-57.
- KUMBARACILAR, İ. (1938). *İstanbul Sebilleri*, İstanbul.

- KURZ, Otto (Çev.Ali Özdamar) (2005). *Sultan İçin Bir Saat, Yakındoğu 'da Avrupa Saat ve Saatçileri*, Kitap Yay. İstanbul.
- KÜÇÜKOĞLU, Hülya (1998). *Minyatürden Kavramsala Türk Sanatında Natürmort*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv.Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- MEYER, Wolfgang (1970). *Topkapı Müzesindeki Saatlerin Katalogu*, İstanbul.
- MEYER, Wolfgang (2009). *İslamiyette Güneş Saatleri, Zamanın Görünen Yüzü Saatler*, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, ss.27-32.
- NASR, Seyyed Hossein (1968). *Science And Civilization In İslam*, Massachusetts:Harvard University Press, Cambridge, ss. 168-183.
- ÖNEY, G. (1971). *Türk Devri Çanakkale Seramikleri*, Ankara.
- ÖNEY, G. (1976). *Türk Çini Sanatı*, İstanbul.
- ÖNGE, Y. (1981). “Selsebillerimiz”, *Vakıflar Dergisi*, S.XVIII, Ankara.
- ÖNGE, Y. (1997). *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, TTK.Yay. Ankara.
- ÖZDEMİR, Kemal (1993). *Ottoman clocks and watches*, TYT Bankası Yay. İstanbul.
- ÖZKEÇECİ, İ.-Özkeçeci, Ş.B. (2007). *Türk Sanatında Tezhip*, İstanbul.
- RENDİ, G. (1974). “Datça’da Eski Bir Türk Evi”, *Sanat Dünyamız*, S.12, İstanbul, ss.22-29.
- RENDİ, G. (1977). *Batılılaşma Dönemi Türk Resim Sanatı, Minyatür ve Duvar Resimleri*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- ŞÖLENAY, Emel-O. Aksakal (2011), “Zaman Kavramı, Avrupa Seramik Masa ve Şömine Saatleri (18. Yüzyıl Başı-19. Yüzyıl)”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7, Aralık, ss. 111-122.
- TAMER, C. (1959). “Türk Bezemelerine Ait Bazı Araştırmalar”, *Milletlerarası I.Türk Sanatları Kongresi, Tebliğler*, Ankara, ss.355-359.
- TANIŞIK, İ.H. (1943). *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul.
- TANSUG, T. (1965). “18.Yüzyılda İstanbul Çeşmeleri ve Ayasofya Şadırvanı”, *Vakıflar Dergisi*, S.VI, İstanbul.
- TEKELİ, Sevim (1966). *16 'ıncı Asırda Osmanlılarda Saat ve Takiyüddin 'in Mekanik Saat Konstrüksiyonuna Dair En Parlak Yıldızlar*, Adli Eseri, Ankara: Ankara Üniv.Basımevi.
- TUZCULAR, Aysel (1977). Türk İskelet Saatleri, *Kültür ve Sanat Dergisi*, 5, Ocak, ss.72-77.
- TUZCULAR, Aysel (1984). 19. Yüzyıl Cep ve Kolye Saat Örnekleri, *Sanat Dünyamız*, 31, ss.60-64.

TBMM, (Tarihsiz). *Saat Müzesi Katalogu*, Ankara: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yay.

TÜRKÖGLÜ, Sabahattin (1995). Ağaç Sanatı, *Geleneksel Türk Sanatları*, Kültür Bakanlığı Yay. ss.45-73.

ÜNVER, S. (1949). “Süsleme Sanatı Bakımından Topkapı Sarayı Müzesi”, *Güzel Sanatlar Dergisi*, S.6, İstanbul, ss.109-117.

ÜNVER, S. (1965). “Türk Sanat Tarihinde Edirnekari Lake İşleri ve Sanatkarları”, *Vakıflar Dergisi*, S.6., İstanbul.

YÜCEL, Erdem (1977). Osmanlı Ağaç İşçiliği, *Kültür ve Sanat*, 5, s.62.

AKYÜZ, Aydın (2014). <http://www.turkishtradition.net/?p=449>(Zaman Makinaları ve Türk Saat Ustaları) (ErisimTarihi. 19.04.2014).

GÜNYOL, Zübeyde (2012). „EskiSaatler“, İslam Forumu.
<http://www.islamforumu.net/threads/eski-saatler-z%C3%BCbeyde-g%C3%BCnyol.4575/>(Eriş im: 13.09.2012).Design forExport (2016).

(<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/saatin-icadi>. E.T.03.10.2024).

(<https://www.mclocks.com/collections/duvar-saati-modelleri>, E.T.03.10.2024)

(<https://www.mclocks.com/blogs/yazilar/duvar-saati-tarihcesi> , E.T.03.10.2024)

TABLO I, Genel

ÖRNEK	Tarih		Malzeme			Durumu		Süsleme Konuları			Kullanılan Teknikler						Ölçüleri
SIRA NO	19.Yüzyıl	20.Yüzyıl	Ahşap	Metal	Cam	Sağlam	Bozuk	Bitkisel	Geometrik	Nesneli	Oyma	Döküm	Boyama	Kalemişi	Kakma	Kazıma	Boy-En- Derinlik Cm.
1.		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X				X	237-46-30
2.	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X			X		262-53-33
3.	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X		X	232-42-30
4.		X	X	X	X	X					X	X					145-42-30
5.		X	X	X	X	X		X		X	X	X	X			X	195-40-32
6.	X		X	X	X		X	X	X		X	X	X	X		X	260-41-30
7.			X	X	X		X		X		X	X					232-53-28
8.		X	X	X	X		X		X	X	X	X					220-48-31
9.		X	X	X	X		X		X		X	X					213-46-29
10.		X	X	X	X		X		X		X	X					213-46-28
11.	X		X	X	X		X	X		X	X	X		X		X	234-42-32
12.	X		X	X	X	X		X	X		X	X		X		X	215-42-31
13.	X		X	X	X		X	X	X		X	X		X		X	234-42-32
14.	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X		X		X	231-42-31
15.	X		X	X	X	X		X	X		X	X				X	193-33-23
16.	X		X	X	X		X				X	X					230-48-25
17.	X		X	X	X		X	X	X		X	X				X	222-42-30
18.	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X		X		X	205-23-32
19.	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X		X	X	X	210-33-17
20.	X			X	X	X			X		X	X					230-36-27
21.		X		X	X	X		X	X		X	X		X		X	236-42-27
22.	X			X			X	X	X	X	X	X		X		X	214-33-25
23.	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X		X		X	243-46-29
24.	X		X	X	X	X		X	X	X	X	X				X	233-56-28
25.		X	X	X	X		X	X	X	X	X	X		X		X	233-42-29
26.		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X		X		X	233-44-30
27.		X	X	X	X	X		X	X		X	X				X	237-48-25
28.	X		X	X	X		X	X	X		X	X		X		X	225-53-30
29.	X		X	X	X	X		X	X		X	X		X		X	230-42-31
30.	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X		X	X	X	231-47-22
31.		X	X	X	X		X	X			X	X	X	X		X	192-40-32
32.	X			X	X		X	X				X				X	35-22-15
33.	X			X	X		X					X				X	33-20-16
34.	X			X			X					X				X	32-25-17
35.		X	X	X	X		X	X		X	X	X				X	62-24-15

TABLO II, Ia Süsleme Motifleri (Bitkisel)

[illegible]

TABLO II, Ic Süsleme Motifleri (Nesneli)

Sıra No	Balta-Teb.	Bayrak	Borazan	Bukle	Çadır	Çanta	Davul	Flama	Kılıç	Küre	Madalyon	Mızrak	Ok	Püskül	Sepet	Süngü	Sütun	Şamdan	Tabanca	Top	Vazo
1.				X							X										
2.				X																	
3.				X																	
4.																					
5.																					X
6.																					
7.																					
8.											X										
9.																					
10.																					
11.																					X
12.																					
13.																					
14.				X							X										X
15.											X										
16.																					
17.																					
18.	X	X	X		X		X		X	X		X							X	X	
19.	X	X					X		X	X			X	X							
20.										X											
21.																					
22.										X											
23.				X						X					X						
24.				X																	
25.				X							X										
26.				X																	
27.																					
28.						X															
29.																					
30.							X		X	X	X					X					
31.																					
32.																					
33.																					
34.																					
35.																	X	X			

ISBN: 978-625-378-403-4